

આલોચન પુસ્તકમાળા-પુસ્તક-૭

આનંદધારા

ભાગ ૨

બાળકો માટે પાઠ્યગ્રંથોનો સચિત્ર સંગ્રહ

1 MAY 1928

સંયોજક

રમણલાલ નાનાલાલ શાહ

1928

કિંમત ૦-૭-૦

સોલ એજન્ડ

મેસર્સ કમનવેલ નારણદાસ એન્ડ સન્સ.

બુકસેલર્સ-મુરત.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૫૯ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ જ્ઞાનંદધારી-૨

વિષય ૪-૩

બાલજીવન પુસ્તકમાળા-પુસ્તક-૭

આનંદધારા

ભાગ ૨

બાળકો માટે વાર્તાઓનો સચિત્ર સંગ્રહ

—:પ્રયોજક:—

રમણલાલ નાનાલાલ શાહ

તંત્રી-બાલજીવન

સં. ૧૯૮૪]

[આવૃત્તિ ૨ જી

:પ્રકાશક:

કરસનદાસ નારણદાસ બુકસેલર

નાણાવટ—મુરત

બાલજીવન પુસ્તકમાળાનાં
પુસ્તકો

- (૧) વસંત
- (૨) સ્વામિભક્ત સુરપાળ
- (૩) બાલાગીત મંજરી
- (૪) અમારી વાર્તાઓ
- (૫) આનંદધારા ભાગ ૧. ૦-૪-૦
- (૬) અમારી બીજી વાર્તાઓ ૦-૮-૦
- (૭) આનંદધારા ભાગ ૨ ૦-૮-૦
- (૮) આનંદધારા ભાગ ૩ ૦-૮-૦
- (૯) સરોવરની સુંદરી ૦-૨-૦
- (૧૦) આનંદધારા ભાગ ૪ ૦-૮-૦
- (૧૧) અમારી ત્રીજી વાર્તાઓ ૦-૧૨-૦
- (૧૨) આનંદકુંજ ભાગ ૧ ૦-૮-૦

સુરત-ચક્રાના પુલ ઉપર 'શંકર' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ
લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપ્યું, અને કરસનદાસ નારણદાસ
બૂકસેલરે, નાણાવટ, સુરતથી પ્રકટ કર્યું.

આ ચોપડી સંબંધી થોડુંક

બાલજીવન કાર્યાલયનું આ સાતમું નાનકડું પુસ્તક છે. બાલજીવનમાં આવી અયેલી સારીસારી સચિત્ર વાર્તાઓનો સંગ્રહ એમાં છે. રૂપરંગમાં તેને બપકાદાર, તથા બાલકોને જોતાં જ ગમે એવી બનાવવા શક્ય પ્રયત્ન કર્યો છે તે ચોપડી જોતાં જણાશે. ચિત્રોવાળી ચોપડીઓની કિંમત હમેશાં રહેજ વધુ રહે છે ને તે હિસાબે આ ચોપડીની આડ આનાની કિંમત વધારે ગણાશે નહિ એમ મારું માનવું છે.

આવી વાર્તાઓની ખરી પરીક્ષા કરનાર તો બાલકો જ હોઈ શકે. બાલકો સાથેના મારા રોજના ગાઢા પરિચય ઉપરથી એમ ખુશીથી કહી શકાય કે આમાંની વાર્તાઓ બાલકો હોંશથી વાંચશે. એકઢી Fairy Tales આમાં નથી. હિંદુ, સુસ્લીમ, પારસી કે બીજી કોઈપણ કોમનાં બાલકો આ ચોપડીમાંથી પોતાના રોખને અનુકુળ વાર્તાઓ મેળવી શકે એ મુદ્દો મેં ખાસ લક્ષમાં રાખી ચોપડીની ગોઠવણ કરી છે.

અને નદીનો પ્રવાહ કોઈક સ્થળે છાછરો, કોઈક સ્થળે ઉડો, કોઈક સ્થળે સાવ સાંકડો, તો કોઈક સ્થળે પહોળો રહેવાનો જ. આનંદધારાનું પાન કરનાર બાલવાચકોને પણ આ નાનીમોટી વાર્તાઓનો એવો જ અનુભવ થવાનો. પરંતુ જેમ નદીનું પાણી ગમે તે સ્થળેથી પીએ છતાં ઠંડક ને શાંતિ તો સરખી જ મળે છે, તેમ ગમે ત્યાંથી ગમે તે વાર્તા વાંચો, -બધેથી આનંદ તો સરખો જ મળશે.

વડોદરા
૧૯૮૨ નવું વર્ષ }

રમણલાલ નાનાલાલ શાહ

બીજી આવૃત્તિ સંબંધી

આ ચોપડીની પહેલી આવૃત્તિ એક જ વર્ષમાં ખલાસ થઈ ગઈ હતી. તે પછી આજ સુધી તેની માગણી ચાલુ હતી પણ તેની બીજી આવૃત્તિ કાઢવા અવકાશ નહોતો. શ્રી. કરસનદાસ નારણદાસની માગણી ઉપરથી આ બીજી આવૃત્તિની નકલો તેમને કાઢવા દેવા મેં કમુલ્યું છે. એટલે તે આજ બાલપ્રજા સમક્ષ રજુ થઈ શકે છે. 'આનંદધારા'ના ૧લા ભાગની બીજી આવૃત્તિ તૈયાર કરવાની અવસ્થા પણ ચાલુ હોય તે પણ બહાર પડવાની તૈયારીમાં છે.

૧૯૮૪
હેબ્બી }

પ્રયોજક

આ ચોપડીમાંની વાતોની યાદી

જાંટવૈદું	હરિલાલ પ્રભુલાલ છાયા, બી. એ., એલએલ. બી, પા.	
લેંચ અને ઉદર	રણછોડજી હ. શાહ, બી. એ.	૭.
બાપાનો ઘોડો	"	૮
શું લઈ ગયો ?	સૌ. લલિતા દેસાઈ	૯
લાલો અમથો લોટ કે ?	ધ્રુમંતર	૧૦
અદેખાઈની આગ	સુદર્શન	૧૧
મહેનતનો બદલો	"	૧૨
અવળચડી	હરિલાલ પ્ર. છાયા, બી. એ. એલએલ. બી. ...	૧૩
અડવાની અક્કલ	અંબેલાલ મ. દેસાઈ	૧૭
ચાંદ ઉગ્યો પણ ચાંદખીચા	ન આળ્યા	૨૪
અલાદીનનું બહુઈ કાનસ	ભાનુ	૨૫
થોડું થોડું બધું !	ધ્રુમંતર	૩૩
નીમકહલાલ નોકર !	"	૩૪
હુટારો બન્યો !	રણછોડજી હ. શાહ, બી. એ. ..	૩૫
સતોળી નર સદા સુખી	"	૩૬
કંચડ કાકાની નવી વહૂ	ધ્રુમંતર	૩૭
બીરબલની ચાલાકી	રમણલાલ નાનાલાલ શાહ ...	૩૮
કુતરાં બીલાડાં ને ઉદરો	ભાનુ ..	૩૯
કંજુસની કરણી	પીલાં બ. મકાતી ...	૪૧
બાજે રોજગાર	ધ્રુમંતર	૪૮
કોળીની કન્યા	સૌ. કંચન રમણલાલ ...	૪૯
સોગમ અને રસ્તમ	રણછોડજી હ. શાહ, બી. એ. ...	૫૭
ઈરાની શાહનદો	રણછોડજી હ. શાહ, બી. એ. ...	૬૯
મીયા બીબીના અંબેલાલ	હરીમ મ. માસ્તર, એમ. એ., એલએલ. બી ...	૭૬
મીયાજીની મુક્તિ	શાંતિલાલ છોટલાલ શાહ	૭૮
રૂપાની રૂચી	કમળાકાન્ત નેઠીયાવાળા	૮૦

આનંદ ધારા ભાગ ૨

ઊંટવૈદ્ય

ઈ એક ફકીરનો ઊંટ હમેશાં વગડામાં ઝાડ પાન વેલ વગેરેનો ચારો કરતો હતો. તે એક વેળા કોઠનાં પાંદડાં ચાવતાં આખું કોઠું ગળી ગયો. કમભાગ્યે કોઠું પેટમાં ઉતરી જવાને બદલે ગળામાં જ ડસાઈ રહેવાથી ખાવા પીવાનું અટકી પડ્યું. બે દહાડામાં તો ગળું સુજીને ટેટા જેવું થઈ ગયું, અને ઊંટ મરવા પડ્યો.

બિચારો ફકીર એક જાનવરના રોગ પારખનારને કરગરીને તેડી લાવ્યો. આડોશી પાડોશી તથા આવતા જતા લોકો જોવા મળ્યા. પશુ વૈદ્યને લાગ્યું કે ગળામાં કાંઈક ભરાઈ રહેવાથી આ સ્થિતિ થઈ છે. આથી દરદવાળા ભાગ ઉપર જરા તેલ માલિશ કરીને ઓચિંતો મુકકો લગાવ્યો કે કોઠું ડબ દબને બહાર નીકળી પડ્યું. થોડી વારમાં ઊંટ ખાતો પીતો ને હરતો ફરતો થઈ ગયો.

તમાશગીરોના ટોળામાં ભગલો હજમ પણ ઉભો હતો. તેણે મૂર્ખાઈથી ધાર્યું: “શું માણસ કે જાનવર, તમામનાં ગળાંનાં

દહોં આમ જ મટતાં હશે. માટે લાવને, હું પણ વૈદું કરું ? ”
 “ માલાના મૂળગા ગયા ” નો વંશજ ભગલો હજમ “ ઓછું પાત્ર
 ને અદકું ભણ્યો ” હતો. બાપ દાદાના ધંધામાં સારી પેદાશ
 હોવા છતાં પુરસદને વખત આડું દોડું કામ કરીને કમાણી વધા-
 રવાની એ “ અદક-પાંસળી ” ને ઇચ્છા થતી હતી. એવામાં આ
 હુન્નર હાથ આવી ગયો ! એક જરી પુરાણા કબાટમાં નવી જુની
 ખાલી ભરેલી બાટલીઓ, ડબા, દાબડા, ખોખાં વગેરે ગોઠવીને
 પોતાના “ હેર કટિંગ સલૂન ” ની જોડમાં ગજાનાં તેમ જ બીજાં
 સઘળાં દહોં દફે કરવાનું અમત્કારિક દવાખાનું તેણે ખોલી દીધું.

એ ચાર દહાડામાં એકાદ બુવાણુનો છોકરો આવી લાગ્યો.
 “ ભગલાભાઈ, મારી દાદીને ગળે કાળો વા નીકળ્યો છે. તે જરા
 તપાસીને દવા આપોને ? તમારી વિઝીટ ફ્રી જે હશે તે આપીશું.”
 ભગલો હજમ પોતાની કોથળી, જે ડાકટરની હેન્ડબેગની ગરજ
 પણ સારતી હતી, તે ખભે ભેરવીને તેની સાથે ચાલ્યો. ડોશીનું ગળું
 સુઝને ભીસ્તીની પખાલ જેવું પુલી ગયું હતું. કાંઈ પણ “ મીન
 મેખ ” ન કરતાં ભગલાભાઈએ પોતાની સીસીમાંનું લપેટો લેવાનું
 તેલ મસળીને ગળા ઉપર એવી ઠોઠ મારી કે ડોશી તરત જ ફેસલ
 થઈ ગઈ ! બિચારા ભગલા હજમને ભોંય ભારે થઈ પડી.

આ ઉપરથી કેઈ અણુધડ આદમી સમજ્યા વિના કાંઈનું કાંઈ
 ઓસડ કરી મારે, એ ઉપચારને ઊંટવૈદું કહે છે.

લેંસ અને ઉંદર

એક વખતે એક લેંસે ચાલતાં ચાલતાં રસ્તા ઉપર બેઠેલા એક ઉંદરની પુંછડી ઉપર ભૂલથી પગ દઈ દીધો. આથી ઉંદરને ઘણો જ ગુસ્સો આવ્યો. તે લેંસના પગ આગળ જઈ લેંસના પગની ખરી ઉપર બચકાં ઉપર બચકાં ભરવા લાગ્યો. જ્યારે આખરે ઉંદર કરડીને થાક્યો ત્યારે લેંસના કાન આગળ જઈ તેણે કહ્યું, કેમ ? કેવાં બચકાં ભર્યાં છે ! મારી પુંછડી પર પગ સુકતાં શરમ ન આવી ? લેંસને તો કંઈ ખબર જ ન હતી. એટલે ઠંડે કલેજે જવાબ આવ્યો, ઉંદર ભાઈ, મેં તમારી પુંછડી પર પગ મૂક્યો તેની પછુ મને ખબર પડી નહિ અને આપ મારા પગે કરડી કરડી થાકી ગયા તેની પછુ ખબર પડી નહિ ! આ સાંભળી ઉંદર છપાંચ ગણી ગયો. ખીજું શું કરે, બિચારો ?

બાપાનો ઘોડો

એક દિવસે એક શેઠ પોતાનો ઘોડો તબેલામાં લઈ ગયા. તે વખતે ગાંડીવાન બહાર ગયો હતો.

તેની નાની છોકરી ત્યાં રમતી હતી. શેઠ તેને પૂછ્યું, તારા બાપા કયાં ગયા છે, છોકરી ?

છોકરીએ જવાબ આપ્યો, મારા બાપા બજારમાં ગયા છે. હમણાં આવશે, બેસો.

શેઠ કહ્યું, જો તારા બાપા ઘેર આવે એટલે એને કહેજે કે મને મળી જાય, સમજી ? મને જાણજે છે ને ? છોકરીએ બેધડક જવાબ આપ્યો, હા જ તો ! તમે મારા બાપની ગાડીમાં બને ઘોડા ઉપર રાજ બેસો છો; તે જ ને ?

શું લઈ ગયો ?

હિંદની પશ્ચિમે અફઘાનિસ્તાન નામનો એક નાનો દેશ છે. નવસો વર્ષ પહેલાં ત્યાં મહમૂદ ગઝનવી નામનો એક પઠાણ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે ઘણો બળવાન અને લોભી હતો. ધન એકઠું કરવાના ઉપાય તે શોધ્યા કરતો. તેને તે મળી પણ રહ્યું.

હિંદ ઉપર તેણે આક્રમણો શરૂ કર્યાં. હિંદ ત્યારે તો સંપત્તિ વાન લેખાતું. અમેરિકા, ઇંગ્લેન્ડ અને જાપાનની આજ જે સ્થિતિ છે તેવીજ તેની હતી. તેને લુંટી લુંટી મહમૂદે પોતાનો ખજાનો રેલમછેલ કરી નાખ્યો.

કેટલેક વર્ષે મહમૂદ માંદો પડ્યો. મૃત્યુ તેને નજીક લાગ્યું. તેણે પોતાના મંત્રીને બોલાવ્યો. તે બકવા લાગ્યો, “ભાઈઓ, મારી લૂટેલી સઘળી સંપત્તિ મારી સામે લાવો. તેને જોયા પછી હું મરીશ.” મંત્રિએ લૂટેલાં ધનનો ઢગ કરાવ્યો. મહમૂદ કેટલીક વાર તેની સામે તાકી તાકીને જોઈ રહ્યો. એકાએક તે બેઠો થયો. તે બોલ્યો: “ભાઈઓ, આ પૃથ્વી ઉપર મનુષ્ય જન્મ લઈ મેં શું કયું? હજારો આત્માઓને મેં રેંસી નાંખ્યા. નિરપરાધીઓની મેં હત્યા કરી. તે સઘળાનું ધન લૂંટી એકઠું કયું. લાખો આત્માને મેં દુભાવ્યા. પરંતુ હાય ! આ ધન-આ લૂંટેલી સંપત્તિ-આજ મારી સાથે આવવા તૈયાર નથી. અરે ! આજ હું એકલો જ બાક છું. લોકો ! મારા આ ચરિત્ર ઉપરથી ધડો લેજો. મારું આચરણ અનુકરણીય નથી.”

આ તેના છેલ્લા શબ્દો હતા. તેની આંખ તે પછી મીંચાઈ ગઈ. પૃથ્વીના પડઉપર ઘણા રાજાઓ થઈ ગયા ને થશે. પણ માલમિલકત કદી કોઈની સાથે ગઈ પણ નથી અને જવાની પણ નથી.

લાલો અમથો લોટે કે ?

માંજના પહોરે નિશાળેથી છુટીને છોકરાંઓ ઘેર જતાં હતાં. રસ્તામાં છોકરાઓના ટોળામાંથી એક છોકરો ચોપડીઓ જમીન-પર ફેંકીને પોતાની હાથે જ એક ઉકરડો હતો ત્યાં આળોટવા લાગ્યો. તેના હોસ્તકારોએ ઘણુંએ સમજાવ્યો કે, મૂખા ! આ શું કરે છે ? ચાલ ઉઠ. પણ તેણે માન્યું નહિં ને પડી જ રહ્યો.

બધા છોકરાઓ ઠંડલા ઠંડલા પેલા છોકરાની માતાને ત્યાં હોડયા અને તેને સમાચાર આપ્યા કે તારો લાલો (છોકરાનું નામ લાલચંદ હતું) ઉકરડા પર આળોટે છે. ઉઠાડીએ છીએ તો પણ નથી ઉઠતો. જાઓ જલદી ત્યાં ! માએ છોકરાંઓને ટાઢાં પાડ્યાં અને વિદાય કર્યાં. તે ખરબડવા લાગી કે મારો લાલો લાલ વગર લોટે નહિં. જોઈએ, શું થાય છે.

એટલામાં ધૂળથી ખરડાયેલો લાલો ઘેર આવ્યો અને અંદર જઈ માના હાથમાં એક કિંમતી હીરાની વીંટી મૂકી. ઉકરડામાં એ વીંટી પડી હતી. જો બધા છોકરાના દેખતાં વીંટી ઉપાડે તો દરેકને લાગ આપવો પડે. આથી લાલો ત્યાં લોટી પડયે અને સુકિતથી બધાં છોકરાંને દૂર કરી વીંટી લઈ તે ઘેર આવ્યો હતો. લાલાની ચાલાકી જોઈને તેની માએ કહ્યું, સાબાશ દિકરા. મેં તો તેજ વખતે મનમાં વિચાર કરેલો કે લાલો ગતમાંજ લોટતો હોવો જોઈએ. લાલો લાલ વગર ન જ લોટે.

કહો; લાલો કેવો હોંશીયાર !

અદેખાઈની આગ

એક જમીનદારને ત્યાં એક ઘોડો અને કુતરો, એમ બે પાળેલાં પ્રાણી હતાં. જમીનદાર કુતરાને દરરોજ રમાડતો અને નાના પ્રકારના લાડ લડાવતો. ફરવા જતી વખતે પણ કુતરો સાથે, અને ઘરમાં પણ કુતરો સાથે ને સાથે જ રહેતો. કુતરો પાછલા પગે ઊભો રહી આગલા પગે શેઠના પગે ટેકાવીને ગેલ કરતો. અને શેઠ પણ તેને પંપાળતો તથા રીઝવતો. કુતરાનું સુખ પેલા અદેખા ઘોડાથી દેખી શકાયું નહિ. તેણે વિચાર કર્યો કે, જો હું પણ મારા શેઠની પાસે જઈ કુતરાની માફક ગેલ કરું તો મને પણ શેઠ લાડ કરે. કુતરાને દરરોજ રમાડે અને મને શા માટે નહિ? આમ વિચાર કરી એક દિવસ જ્યારે શેઠ બહાર જવાની તૈયારી કરતા હતા ત્યારે ઘોડો તેની સામે આવી કુતરાની માફક આગલા પગે શેઠના પગ પર ટેકાવી પાછલા પગે ઊભો થયો. આનું પરિણામ એ આવ્યું કે ઘોડાના ધક્કાથી શેઠ ધુળ ચાટતા થઈ ગયા. ઘોડાને આ બહલ પુષ્કળ ચાળુકનો માર ધનામમાં મળ્યો.

મહેનતનો બદલો

એક ગામની બાગોળ પાસે રસ્તાની વચ્ચે એક મોટો પથર દટાઈને પડ્યો હતો. હજારો માણસો ત્યાં થઈને બા આવ કરતાં પણ કોઈ તે પથર ત્યાંથી કાઢવા તસ્દી દેતું નહિ. રાતના વખતે ઘણાં માણસોને તેથી નુકસાન પણ થતું હતું. ખુદ ગામના પટેલનું ગાડું એક દિવસ આ પથર સાથે અથડાવાથી ઉંધું પડ્યું હતું. એક વાણીયો પથરની અડકટમાં આવવાથી ઘોડા પરથી પડી ગયો હતો. વળી એક બીજો માણસ માથે વજન ઉંચકીને જતો હતો તે પણ આ પથરની ઠાકર વાગવાથી ઉંધા માથે પડી ગયો. આમ છતાં કોઈને તે પથર ઉપાડવાનું સુઝતું ન હતું. છેવટે એક ગરીબ ખેડુત ત્યાં થઈ જતો હતો. તેણે આ પથર નુકસાનકર્તા છે એમ ધારી ખોદીને બહાર કાઢ્યો. પથરની નીચેની જમીનમાં એક બંધ પેટી માલમ પડી અને તે ખોલતાં તેમાંથી સોનું નીકળ્યું. પેટી ઉપર લખ્યું હતું કે, પથર ખસેડનારને આ પેટી ઈનામ ! મહેનત કરે તેને બદલો પણ મળે.

અવળ ચંડી

એક બ્રાહ્મણની સ્ત્રી બહુ જ અકોણી હતી. તેને જે કોઈ કાંઈ કહે તેથી ઉલટું જ તે કરતી હતી. એવી સ્ત્રી ધણીના દાખમાં શાની હોય ? બિચારો બ્રાહ્મણ તેનાથી હાથ જેવડી જીલ કાઢી ગયો હતો. ગામમાં સૌ તેને અવળચંડી કહેતાં.

એક દહાડો પોતાના મિત્રઆગળ બ્રાહ્મણ રોહણું રડતો હતો: “શું વાત કરું ભાઈ, મારી બાઈડી મને જરાય ગાંઠતી નથી ! હું કહું વડ, તો એ કહેશે થઠ ! હું કહું કે આજે બહાર જવું નથી તો એ ધરાર બહાર ગયા વિના રહેવાની નહિ. કોઈ વેળા કારણસર જલદી સંધવાનું કહીએ તો ભુખ્યું જવું પડે એમાં શક નહિ. માંદા પડીએ ત્યારે પુરી બદબખ્તી ! પાણી માગીએ તો તરસ્યા મરીએ ! અભૂખને લીધે ખાવાની ના પાડીએ તો મ્હોંમાં વેલણ નાખી પરાણે દૂધ ડોચે ! મારે જે કરવું હોય તેનાથી ઉલટું કહું તો કામ થાય છે પણ કમભાગ્યે સવળુ બોલાઈ જાય તો ભોગ મળે છે ! ઘરમાં કેમ જાણે પોતે જ ધણી રણી હોય અને હું કશા દેખામાં જ ન હોઉં એમ વર્તે છે. હું તો હવે કાયર થઈ ગયો છું ! શું કરવું તેની કશી સમજ પડતી નથી ! ”

મિત્રે કહ્યું, “એમ પોચો શું થાય છે ? જરા આંખ દેખાડતો રહે એટલે ઠેકાણે આવી જશે.”

“ઠીક છે.” કહીને બ્રાહ્મણ ઘેર આવ્યો. બાઈ સાહેબ જમી રહીને વાસણ માંજતાં હતાં. પતિશ્રીને દુરંથી જોતાં જ ઉઠર ઉપર તરાપ ભારતી વેળા બલાડીનું મ્હોં થઈ જાય તેવું મુખાવિંદ થઈ ગયું. પણ તેની પરવા ન કરતાં બ્રાહ્મણ હિમ્મત ધારીને પાસે ગયો અને નીચે નમીને ડાળા ફાડતાં બોલ્યો, “દેખ, મારી આંખ !” બાઈશ્રીએ તરત રાખનો બોબો ભરીને આંખ તરફ ઉછાળ્યો ! એક કલાક સુધી આંખો ધોઈને બ્રાહ્મણ થાક્યો ત્યારે માંડ કરાર વળ્યો.

બીજે દહાડે તેણે વીતક વાર્તા મિત્રને કહી સંભળાવી. મિત્રે કહ્યું, “તું તો સાવ ભોઠ જેવો છે !” એક દક્ષિણી અધિકારી ની પેઠે “માઝા ડાળા પહા !” એમ આંખ દેખાડાતી હશે ? મારા કહેવાનો ભાવાર્થ એવો હતો કે જરા કડપ, દાખ સવાખ, રાખતો જા, એટલે બધું ઠીક થઈ જશે.”

બ્રાહ્મણે ઉત્તર દીધો, “હવે પાકે ઘડે કાંઠો ચડે એમ નથી ! એ સાક્ષાત ચંડીનો અવતાર છે. બીજે કોઈ રસ્તો થતો હોય તો કર.”

જરા વિચાર કરીને મિત્રે કહ્યું. “આડે લાકડે આડો વેહ, એ પ્રમાણે એના અવળા સ્વભાવનો જ લાભ લઈને આપણે એનો ઘાટ ઘડીશું. ચોમાસામાં વરસાદની હેલી જામે ત્યારે મારી પાસે આવજો.”

આઠ દિવસની હેલી થઈ એટલે બ્રાહ્મણ પોતાના મિત્રને ત્યાં શું કરવું તેની સંતલસ કરી એક બનાવટી કાગળ સાથે પોતાની વહૂ આગળ હાજર થયો, અને એરંડીઆનો ગ્લાસ પીધા જેવું મ્હોં કરીને બોલ્યો, “તારી માને કેલેરા થયાના

ખબર આવ્યા છે. પણ હાલ નદી ઉતરાય એમ નથી. એટલે તને મોકલવી નથી.”

અવળચંડી ત્રાડ પાડી ઉઠી, “નથી મોકલવી એટલે ? મને અટકાવનાર અને મોકલનાર તમે કયી વાડીના મૂળા ?-હું તો મારે આ ચાલી !”

બ્રાહ્મણ, “જવું હોય તો તું એકલી જા. હું તો આ બેઠો.”

અવળચંડી બોલી, “મારી મા તમારી કાંઈ સગી નહિ ? તમારે પણ આવવું જ પડશે. થાઓ આગળ !”

બ્રાહ્મણ ગુપચુપ આગળ ચાલ્યો. વહૂએ કપડાંની ગાંસડી આપી તે મીઠાંની મીઠડી થઈને ખલે ચઢાવી લીધી. રસ્તામાં પેલો મિત્ર સામે મળ્યો. તે અબજુએ થઈને પૂછવા લાગ્યો, “કયાં સવારી ઉપડી ?” બ્રાહ્મણે જવાબ દીધો, “આજે કાગળ આવ્યો છે કે મારી સાસુ બહુ બિમાર છે. તેથી ત્યાં જઈએ છીએ.” મિત્રે કહ્યું, “આજ તો નદી ઉતરવી કઠણ છે.” અવળચંડી બોલી ઉઠી, “તમે બન્ને મત્રાલી છો ! નદી ઉતરાવનારા તારાઓ મરી ગયા છે શું ?”

અસલના વખતમાં પુલો ખાંધવાનો ચાલ નહોતો. ઘણા જરૂરના પ્રસંગોએ નદીને પેલે પાર પહોંચાડવા કેટલાક તારાઓ હાજર રહેતા. તેઓ યોગ્ય મહેનતાણું લઈને માટીના ગોળ તુંબડાં વગેરેની મદદથી મુસાફરોને સામે કાંઠે પહોંચાડતા. પેલો મિત્ર ઉપરનો સવાલ સાંભળીને ખસિયાણું પડી ગયો હોય એવો દેખાવ કરતો છાનોમાનો પાછળ ચાલવા લાગ્યો.

નદી જે કાંઠામાં આવી હતી. તારાએ સખુર કરવા બહુ સમજાવ્યું, પણ અવળચંડી એકની જે થઈ નહિ. તે બોલી, “ફાવે

તેટલા પૈસા લે પણ મને હાલ ઘડી નહીં ઉતારી દે.” નિરૂપાય થઈને તારાએ ત્રણ હેલ પાણી સમાય એવડો ગોળો ઉંધો પાડ્યો. તેને અવળચંડીએ મજબુત પકડી રાખ્યો. તારો તરતો તરતો ગોળા ને ઘસડતો સામે પાર જવા લાગ્યો. બ્રાહ્મણ તેના મિત્ર સાથે કાંઠે જ ઉભો રહ્યો. કેમકે વહેણનું તાણ પુષ્કળ હોવાથી એકી સાથે એકથી વધારે માણસોને પાર ઉતારવાનું જોખમભરેલું હતું. તારો અવળચંડી સાથે અરધેક પહોંચ્યો હશે એવામાં અગાઉથી કરી રાખેલા સંકેતમુજબ મિત્રે કાંઠેથી ખૂમ મારી, “એએએ ! બરોબર ગોળો પકડી રાખજેએએએ ! તાણ ઘણું છે !”

તરત જ અવળચંડી બાઈએ બે હાથ ઉંચા કરીને બરાડ પાડી, “આ મૂક્યો ! મને શિખામણ દેનારો તું કેાણ ? !”

પરિણામ એ આવ્યું કે બાઈ શ્રી પાંચ થોડો જ વારમાં ગળકાં ખાતાં પરલોકમાં પધાર્યાં.

अति सर्वत्र वर्जयेत् ।

અડવાની અફલ

અડવો એક વાર સાસરે જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં એક ખેતરમાં ખોડીખારાની અધવચ્ચે સાંજના છાવણી મારી. તે રાતના તેણે અનેક જાણવાબેગ પરાક્રમે કર્યાં તે તમે જાણો છો.

જ્યારે સવાર થયું, ત્યારે અડવાએ ખોડીખારામાંથી ઉઠીને ખેતરમાં પગ મૂક્યો. ખેતરને સેઠે એક દાતરડું ઘાસ કાપવા માટે ખેતરના ઘણીએ મૂકી રાખ્યું હતું. તે જોઈને અડવાએ વિચાર કર્યો કે જીવારની કાપણી કરવા જ દાતરડું અહીં મૂકી રાખ્યું હશે. જીવારના છોડો હજી કુમળા હતા. કોઈને કશુંસહુ નીકળ્યું હતું અને કોઈને હજી નીકળવાનું હતું, એવી બધી જીવાર હતી. અડવો લઈ દાતરડું ને મંડ્યો તે બે બીંધાં જમીનની જીવાર તેણે વાઢી નાખી. હજી તો અડવો આખું ખેતર કાપવાનો વિચાર કરતો હતો પણ ખેતરવાળાના નશીબે તે આવી ચડ્યો. તેણે જીવારને કપાયલી જોઈને અડવાને પૂછ્યું: “અલ્યા, આ જીવાર કોણે કાપી નાખી?”

અડવાએ બહાદુરીથી કહ્યું: “એ કામ આ બંદાનું! ભાઈ સાહેબ. ગમે ત્યારે તો તમારે જીવાર કાપવી જ પડત ને! ત્યારે લાવ ને આજે હું એને કાપી નાખી તમારી મહેનત ઓછી કરૂં?”

એતરના રખેવાળે જાણ્યું કે આ ગાંડો છે; તેથી લાકડીના બે ત્રણ સપાટા તેને લગાવી કહ્યું: “હવે જાણ્યું તારું ડહાપણ આ જીવારના કુંભા દાણાને પંખીઓ ખાઈ જાય છે માટે પંખીઓને ઉડાડતો ઉડાડતો અહીંથી ચાલ્યો જા.”

અડવો બિચારો શરીરે પડેલા સોળને પંખાળતો પંખાળતો પંખીઓ ઉડાડવા “ હા...આ.... હોઓ....હા....આ...હો.... ઓ....” એમ કહેતો અને હાથના ચાળા કરતો ચાલ્યો.

થોડેક દૂર ગયો એટલે એક પારધી પક્ષીઓને સપડાવવા જાળ પાથરી બેઠો હતો ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. કેટલાંક પંખીઓ જાળમાં પડેલાં હતાં પણ હજી પૂરેપૂરાં તેમાં ફસાયાં નહોતાં; અને કેટલાંક હજી જાળમાં પડવાની તૈયારીમાં હતાં, ત્યાં અડવો “ હા.... આ....હો....ઓ....હા....આ...હો....ઓ....” કરતો આવી પહોંચ્યો, એટલે જાળમાંનાં, અને બીજાં બધાં પક્ષીઓ ઉડી ગયાં !

પારધીએ અડવાને કામઠાંના બે ચાર સપાટા લગાવી દીધા. પછી કહ્યું: “મૂરખા ! આમાં પડજો, આમાં પડજો, એમ કહેતો કહેતો જા.”

અડવો પારધીના કહેવા પ્રમાણે બોલતો બોલતો આગળ ચાલ્યો થોડેક દૂર ગયો એટલે એક કણબીનો એક વીસ વરસનો છોકરો કોશ જીલતાં કુવામાં પડ્યો હતો તેને કુવામાંથી કાઢવા ઘણા લોકો એકઠા થયા હતા, ત્યાં આપણા અડવાભાઈની સવારી, “આમાં પડજો, આમાં પડજો” એમ બોલતી બોલતી આવી પહોંચી.

કણુખીઓ સમજ્યા કે આપણને બધાને કુવામાં પડવાનું કહે છે. તેથી એક બે જણાએ અડવાને ઝાલીને જરા હલકો બનાવી દીધો.

અડવો બોલ્યો: “ભાઈઓ, મને શું કામ મારો છે ? હું તો તમે જેમ કહેશો તેમ કરીશ.”

એક કણુખીએ કહ્યું: “જા ત્યારે ‘આવું’ તમારે કદી ન હોજે; આવું તમારે કદી ન હોજે,” એમ કહેતો કહેતો જા.”

અડવો એમ કહેતો આગળ ચાલ્યો એટલે એક મોટું ગામ આવ્યું. તે ગામના વાણીઆનો એકનો એક છોકરો પરણ્યો હતો, તેનો વરઘોડો નીકળ્યો હતો. ત્યાં અડવો “આવું તમારે કદી ન હોજે; આવું તમારે કદી ન હોજે” એમ કહેતો કહેતો વરઘોડાની આગળ આવીને ઉભો રહ્યો.

વાણીઆ બધા અડવાનું કહેવું સાંભળીને એકદમ ગુસ્સે થયા. કોઈએ તમાચો, તો કોઈએ ધોલ મારી અડવાને બોલતો બંધ કર્યો. વાણીઆ ડાહીમાના દીકરા અને પાછા અગમ બુધ્ધિના, એટલે જે કામ કરે તે વિચારીને કરે. તેથી અડવાને તેઓએ બહુ માર્યો નહીં.

એક વાણીઆએ અડવાને કહ્યું: “આવું તમારે રોજ હોજે; આવું તમારે રોજ હોજે.” એમ કહેતો કહેતો જા.

અડવો ત્યાંથી વાણીઆની શીખામણ મानी આગળ ચાલ્યો. ગામ બધું વટાવીને તે ગામબહાર નીકળ્યો. ત્યાં ઢેડવાડો આવ્યો.

ઢેડવાડામાં આગ લાગી હતી. ઘરે અને છાપરાં ભડભડ બળી રહ્યાં હતાં. ત્યાં આપણે અડવો, “આવું તમારે રાજ હોજો, આવું તમારે રાજ હોજો.” એમ મ્હેંએ બોલતો બોલતો આવી પહોંચ્યો.

ઢેડાઓ એક તો આગને લીધે ગુસ્સે થઈ રહ્યા હતા. તેમાં વળી અડવાએ આવીને બળતામાં ધી હોમ્યું. અડવાતું કહેવું સાંભળીને બેચાર ઢેડાઓ ઢોડયા કેની તે અડવાને બિચારાને બહુ મારવા લાગ્યા. પણ એક ઢેડાને દયા આવવાથી તેને છોડાવ્યો. અડવાએ એકદમ ત્યાંથી ઝપાટાબંધ ચાલવા માંડ્યું. પણ એક ઢેડાએ તેને ઉભો રાખીને કહ્યું. “એઈ મૂરખા ! જો કોઈ ઠેકાણે અહીંની માફક બળતું હોય ને આગ લાગી હોય તો તેને બુઝાવી નાખવી. ત્યાં જઈને ગમે તેમ બોલવું નહીં. સમજ્યો ? ચાલ, જા હવે.”

અડવો ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો. બે ત્રણ ગાઉ ચાલ્યો હશે એટલે અડવાના સસરાનું ગામ આવ્યું. ગામમાં પેસતાં જ કુંભાર વાડો આવ્યો. અડવો આખો દિવસ ચાલી ચાલીને, ને માર ખાઈ ખાઈને ખુબ થાકી ગયો હતો એટલે તે એક કુંભારના ઓટલા ઉપર બેઠો. થોડી વાર થાક ખાધા પછી જેવો તે ત્યાંથી ઉઠવા જાય છે, ત્યાં તો તેણે ભગવાન સૂર્યનારાયણને પશ્ચિમ દિશામાં આથમી જતા જોયા.

અડવાની ફાઈએ તેને સૂરજ આથમે ત્યાં જ વાસો રહેવાનું કહેલું હોવાથી, તે જ ગામમાં અડવાનું સાસરું હોવા છતાં ફાઈના ફરમાનનું ઉલ્લંઘન કરી તેનાથી સાસરે કેમ જવાય ? તેથી તેણે કુંભારના ઓટલા ઉપર રાતવાસો રહેવાનો પકડો ઠરાવ કર્યો.

કુંભારે તેને કાંઈક કોઈ કોઈ ખાવાનું આપ્યું, અને એક માટીના કોરા ઘડામાં પાણી ભાવી આપ્યું.

રાત પડી એટલે કુંભારે ઘર બહારના એટલા ઉપર અડવાને સૂવા માટે પથારી કરી આપી. આખા દિવસનો અડવો થાકી ગયેલો હોવાથી પથારીમાં પડતાંની સાથે જ ઘસઘસાટ ઉઘી ગયો.

પણ અડવો આખી રાત ઉઘ્યા જ કરે એવો નહોતો તો ! બંરાબર મધરાતે અડવો જાગ્યો. પથારીમાં બેઠો થયો એટલે તેને એમ લાગ્યું કે કોઈ જગ્યાએ ધુમાડો નીકળે છે. તે એકદમ એટલા પરથી નીચે ઉતરી તપાસ કરવા લાગ્યો, તો તેને જણાયું કે કુંભારના ઘરના વાડામાંથી ધુમાડો નીકળે છે. કુંભારના ઘરની દિવાલની બાજુએથી અડવો એકદમ વાડામાં ગયો. ત્યાં કાચાં વાસણો ઘડી તેને પકવવા માટે કુંભારે વાડામાં બે નેભા સીંચી અંદર ઘાસ તથા બીજું કંઈ નાખી સળગાવેલા હતા. તે નેભા અડવાની નજરે પડ્યા અને તેમાંથી ધુમાડો નીકળતો પણ તેણે જોયો !

અડવાને ઢેડાએ કહ્યું હતું કે બળતું હોય તે હોલવવું, તે એકદમ યાદ આવી ગયું ! પણ હવે એ બળતું હોલવવું કેવી રીતે તેના વિચારમાં અડવો શું થાયો. પણ અડવો એમ હિંમત હારી બાય તેવો નહોતો ! નેભાની પાસે જ બેચાર લાંબા સાગટા પડેલા હતા. તેમાંથી એક અડવાએ હાથમાં પકડ્યો, અને નેભામાં મારવા મંડ્યો. એક કલાકમાં તો નેભામાં પકવવા સીંચેલા કુંભારનાં બધાં વાસણોનો અડવાએ ભાગીને ભૂકો કરી નાખ્યો અને તે સાથે જ કચરો નેભામાં બળતો હતો તે પણ બુઝાઈ ગયો.

કોઈ ભરકરના સેનાપતિએ એકાદ મહાન કિલ્લો ઘણી મહેનતે જીત્યો હોય તેની માફક અડવો મલકાતો પાછો પોતાની પથારીમાં જઈને સૂઈ ગયો અને નિરાંતે ઉઘી ગયો.

સવાર થયું એટલે કુંભાર ઉઠ્યો અને વાઠામાં ગયો તો તેની પહેલી નજર વાસણના નેભા ઉપર પડી. વાસણનો ભૂકો થઈ ગયેલો જોઈને કુંભાર તો ખિચારો રડવા જેવો થઈ ગયો, કારણ કે એ વાસણ ઘડતાં એને બહુ મહેનત પડી હતી અને તે સાથે એ વાસણના એને ઘણા પૈસા ઉપજવાના હતા.

કુંભારે બીજા બે ચાર કુંભારોને આગળને બારણે બોલાવ્યા અને તેમને વાસણની દશા બતાવી.

કુંભારો પણ વિચારમાં પડી ગયા અને કોઈ કંઈ, તો કોઈ કંઈ, એમ પોતાના વિચારો જણાવવા લાગ્યા. અડવાએ આ ચરાકમ કયું છે એવો તો કોઈને વહેમ સરખો પણ આવ્યો નહીં.

કુંભારો એમ વિચારમાં હતા એટલામાં આપણા અડવા ભાઈ જાગ્યા. કુંભારોને એકઠા થયેલા જોઈને અડવો બોલ્યો: “કેમ ! દેવાળીઆના દીકરાઓ ! તમે કેમ અહીં એકઠા થયા છો ? તમે કેવા મૂરખા છો ? આખી રાત ઉંઘ્યા જ કીધું ! એ તો સાડું થયું કે રાતે હું જાગ્યો, નહીં તો બધું બળીને ‘લસમ’ નહીં થઈ જત !”

કુંભારોને નવાઈ લાગી કે વળી કયાં આગ લાગી હતી ? તે જાણવા માટે એકે પૂછ્યું, “કયાં આગ લાગી હતી ? અને તે કોણે જુઝાવી ?”

અડવેા ઓટલા ઉપરથી નીચે ઉતરી ઓલ્યો: “ અરે, એ તો આ બંદાનું કામ ! એ કામ બધાથી ન બને. એ તો હાથીનો ભાર લે હાથી જ ઉપાડે ! તમે બધા રાતના સૂઈ ગયા ને આ ઘરના વાડામાં આગ લાગી. હું એકદમ ત્યાં દોડી ગયો અને એક સાગરો લઈને મર્યો ને તે એક સપટામાં બધાં વાસણુનો ભૂકો કરી આગને એક ચપટી વગાડી એટલામાં ખુઝાવી નાખી ! ”

હવે જ કુંભારોને ખબર પડી કે વાસણુનો ભૂકો કરનાર ખીજું કોઈજ નહીં પણ આપણો રતન (!) મહેમાન જ છે. કુંભારોએ અડવાને ઓટલા ઉપરથી ખેંચી પાડ્યો અને ખુબ મેથીપાક જમાડ્યો.

છેવટે જ્યારે અડવાએ કહ્યું કે, હું તો તમારા ગામના વીરચંદ વાણીયાનો જમાઈ થાઉં છું, ત્યારે જ કુંભારોએ તેને છોડ્યો.

અડવેા ત્યાથી હાતણપાણી કર્યા વગર જ સસરાને ત્યાં ગયો. ત્યાં જઈને તેણે કેવી અકકલ દોડાવી તે બાળકોને ઉપયોગી ન હોવાથી આપણે અડવાની વાતને અહીં જ પૂરી કરીશું.

ચાંદ ઉગ્યો પણ ચાંદમીઆ ન આવ્યા

એક ભૂખડુ મુસલમાન આખો દહાડો રખડયા કરે, પણ કંઈ ધંધો રોજગાર કરી બે પૈસા કમાઈ લાવવાનું તેને ગમે નહિ. ઘરમાંથી ખાવાનું ખુટ્યું, ત્યારે તેની વહુએ ઠપકો દઈ કમાઈ લાવવાનો આગ્રહ કર્યો. મીઆં કહે, મને કંઈ આવડતું નથી, તેથી શું કરું ? બીબી બોલ્યાં, કંઈ ન આવડે તો ચોરી કરીને પણ પૈસા લાવો. મીઆંને એ વાત રૂચી. ઘરમાં બીબી કંઈ કપડું ન હોવાથી બીબીનો સાલ્લો માલ બાંધવાને માગ્યો. બીબીએ વધારાનો સાલ્લો ન હોવાથી કાઠીમાં પેસી ઉઘાડાં થઈ પહેરેલો સાલ્લો કાઢી આવ્યો.

મધરાત વીત્યે મીઆંભાઈ ચોરી કરવા નીકળ્યા. જ્યાં જાય ત્યાં કોઈ જાગતું ખેંખારતું હોય. આખા ગામમાં તે ભટક્યો, પણ કંઈ લાગ ફાળ્યો નહિ. આખરે તે ગામની લાગોળે ગયો. ત્યાં એક ગધેડો ઉભો હતો, તેને લઈ જવાનો નિશ્ચય કરી તેણે બીબીના સાલ્લોનો એક છેડો ગધેડાને ગળે બાંધ્યો, અને જેવો તેને હાંકવા જાય છે, તેવો જ તે ચમક્યો, ને ભૂંકતો ભૂંકતો દોડવા લાગ્યો. એવામાં એક ખાડો આવ્યો. તેમાં પગ પડતાં તે ગધેડાએ લાત મારી તેથી તેના હાથમાંનો છેડો છુટી ગયો. ગધેડો કયાંક દોડી ગયો ને મીઆંભાઈ ફાંફાં મારતા ને ખોડંગતા ઘર ભણી વળ્યા.

વાર થવાથી બીબી ગભરાવા લાગ્યાં. તેણે આકાશ સામે બેઠીને કહ્યું, ચાંદ ઉગ્યો પણ ચાંદમીઆ ન આવ્યા. એવામાં મીઆ આવ્યા, એટલે બીબીએ પૂછ્યું, શું લાવ્યા ? ચાંદમીઆએ બનેલી સર્વ હકીકત કહી. પહેરવાનો એકનો એક સાલ્લો પણ ગયો, તેથી તે બોલી, અરે, પણ હું નાગી ? મીઆં બોલ્યા, અરે તું નાગી તો નાગી, પણ મારી આંધી ટાંગ લાગી ! (ગધેડાની લાતોથી) !

“ ટચુકડી સો વાતો ” માંથી

અલાદીનનું બદ્દુઈ જ્ઞાનસ.

જૂના જમાનામાં ચીન દેશમાં એક ગરિબ દરજી તેની સ્ત્રી અને છોકરા સાથે રહેતો હતો. તે સવારથી સાંજ સુધી વૈતરૂં કરતો હતો પણ તે તથા તેનું કુટુંબ પેટપુર રોટલા પણ દેખતું નહીં. છેવટે સખત મહેનતને પરિણામે દરજી માંદો પડી મરણ પામ્યો.

આ છોકરાનું નામ અલાદીન હતું.

એક વખત અલાદીન શેરીમાં રમતો હતો. એવામાં એક અબાણ્યા માણસે ત્યાં આવી તેને પૂછ્યું—“છોકરા, તારો બાપ દરજી હતો ને ?” અલાદીને જવાબ આપ્યો, “હા. તમે કોણ છો ?” અબાણ્યા માણસે કહ્યું, “હું તારો કાકો થાઉં. તું તારી માને કહેજે કે, કાકા આવ્યા છે ને તે તને કાલે મળવા આવશે. એમ કહી તેણે પોતાના ગજવામાંથી મુઠી ભરીને સોના મહોરો કાઢી અલાદીનના હાથમાં મૂકી. અલાદીન મહોરો મળવાથી ખુશી થતો ઘેર ગયો અને તેની માને બધી વાત કરી. અલાદીનની માને આ વાત સાંભળી ઘણી નવાઈ લાગી. તેને ખાતરી હતી કે અલાદીનને કાકો

છે જ નહીં. તેઓ ખીજે દિવસે કાકાની વાટ જોતાં બેઠાં. એવામાં કાકા આવ્યા. કાકાએ ઘરનાં બધાંની ખબર પુછી અને જ્યારે અલાદીનની માએ હરજીના મરણની વાત કહી ત્યારે તે પોકેપોક મૂકીને રોવા બેઠો. થોડી વાર પછી અલાદીનની માએ અલાદીનના રમતીયાળ સ્વભાવની વાત કરી. આથી કાકાએ તેને વેપાર કરવાનું કહ્યું. અલાદીને વેપાર કરવા માટે પોતાની ખુશી જતાવી એટલે કાકાએ કહ્યું, “હું તને એક મોટી દુકાન માંડી આપીશ.” ખીજે દિવસે કાકાએ અલાદીનને લપકાદાર લુગડાં અપાવ્યાં. તેની આ લલાઇથી અલાદીનની માને પાકી ખાત્રી થઇ કે તે અલાદીનનો કાકો હશે.

આ માણસ અલાદીનનો ખરો કાકો હતો નહિ. તે એક દુષ્ટ ને બદમાસ જાદુગર હતો. અલાદીનના ગામની નજીક એક અમત્કારી દીવો લેવા તે આવ્યો હતો અને તે કામ અલાદીનની મદદ લેવા થાય તેમ નહોતું. જેની પાસે આ દિવો હોય તે ખૂબ દોલત મેળવી શકે એમ હતું. આ કારણથી જ તેણે અલાદીન સાથે ઓળખાણ કાઢ્યું હતું.

એક દિવસ જાદુગર અલાદીનને ગામ બહાર એક પર્વતની ઉંડી ખીણ આગળ લઇ ગયો અને ત્યાં તાપણું કરવા કહ્યું. અલાદીને આસપાસથી થોડી ઘાસ લેગી કરી એટલે જાદુગરે તે સળગાવી અને તેમાં જાદુઇ ભુકી નાખી. આ ભુકી પડવાથી પૃથ્વી કંપી ઉઠી. અને તાપણાની જગ્યાએ એક કડાવાળું ઢાંકણું નીકળ્યું. જાદુગરે કહ્યું: “આ ઢાંકણું ઉઘાડ. ભોંયરામાં છેક નીચે જઈ એક તાકામાં દીવો બળે છે, તે હાલવી નાખી તેમાંથી તેલ ઢાળી નાખી તે અહિં લઇ આવ. પણ તેમ કરતાં કોઈ જગ્યાએ અડકીશ નહીં.” પછી તેણે પોતાની આંગળીઓથી કાઢીને એક વીંટી

અલાદીનને આપી અને કહ્યું: “આ વીંટી તને સંકટ વખતે મદદ કરશે.” અલાદીને બહુગરના કહેવા પ્રમાણે કર્યું. તેણે તાકામાંથી દીવો લઈ તેને ઓલવી નાખ્યો, તેલ ઢાળી દીધું, અને બહાર આવવા નીકળ્યો. બહાર નીકળતાં રસ્તામાં પડેલા મોટા મોટા ઝવેરાતના ઢગલાઓને પથર સમજી રમવાને માટે તેણે ગજવામાં ભરી લીધા અને ગુફાના મોં આગળ આવ્યો. અલાદીનને જોઈને બહુગરે તેની પાસેથી દીવો માગ્યો. અલાદીને કહ્યું, “મને બહાર કાઢો. બહાર નીકળીને તમને દીવો આપીશ.” અલાદીને દીવો ન આપ્યો તેથી બહુગર ઘણો ગુસ્સે થયો. તેણે બહુ મંત્ર બોલીને મંત્રેલી લૂકી ગુફાના બારણા ઉપર નાખી એટલે ગુફા ઉપર પેલું પથરનું ઢાંકણું સખત બેસી ગયું અને અલાદીન અંદર પુરાઈ રહ્યો ! અલાદીન આથી ઘણો જ ગભરાયો. તે પોતાના બચાવ માટે પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. જેવો તે બે હાથ જોડી પગે લાગવા જતો હતો તેવી જ બહુગરે આપેલી વીંટી તેની આંગળીએ હતી તે ઘસાઈ અને અંદરથી એક ભયંકર રાક્ષસ બહાર આવ્યો. તે અલાદીનને પગે પડી બોલ્યો, “હે નામદાર, આપનો શો હુકમ છે ? હું વીંટીનો ગુલામ છું. આપની સેવા બજાવવાને તૈયાર છું.” અલાદીન પહેલાં તો ચમક્યો પણ પાછળથી હિંમત લાવી બોલ્યો, “મને આ ગુફાની બહાર કાઢ.” તે બોલ્યો કે તરત જ રાક્ષસે ઢાંકણું ઉઘાડી નાખ્યું અને અલાદીન સહીસલામત બહાર આવ્યો.

ઘેર આવી અલાદીને તેની માને બનેલી વિગત કહી. બીજે દિવસે ઘરમાં કાંઈ ખાવાનું નહિ હોવાથી અલાદીનને તેની માએ પેલો દીવો વેચી આવવા કહ્યું. દીવો મેલો હોવાથી અલાદીનની મા તેને લુગડાથી સાફ કરવા લાગી. જેવો દીવો ઘસાયો કે

તરત જ તેમાંથી એક રાક્ષસ બહાર આવ્યો અને બોલ્યો, “મારો આપને શો ખપ પડ્યો છે ? હું આપનો હુકમ બજાવવા તૈયાર છું. હું કાનસનો ગુલામ છું.”

અલાદીન બોલ્યો, “મને ભુખ લાગી છે. માટે ખાવાનું લઈ આવ. એક પળમાં રાક્ષસ પકવાનથી ભરેલી દસ થાળીઓ વાળો એક મોટો ટાટ લાવ્યો અને અલાદીનના પગ આગળ તે મૂકી અલોપ થઈ ગયો. અલાદીન અને તેની માએ પેટ ભરીને ખાધું અને તે દિવસ આનંદમાં કાઢ્યો. બીજે દિવસે તે એક ચાહુદી વહેપારીને ત્યાં એક મહોરમાં રકાબી વેચી આવ્યો. એમ દસ દિવસમાં દસે રકાબી વેચી આવ્યો. અગીઆરમે દિવસે તે દસ મહોરોમાં મોટો ટાટ વેચી આવ્યો. તેના પૈસા કેટલાક દિવસ ચાલ્યા અને તે ખલાસ થઈ ગયા એટલે તેણે ફરીથી પહેલાંની માફક દીવાને ઉપયોગ કર્યો. આ વખતે પણ રાક્ષસ પહેલાંના જેવી જ પકવાનથી ભરેલી દસ રકાબીઓ વાળું ટાટ લાવ્યો. ખાવાનું થઈ રહ્યા પછી અલાદીને રકાબીઓ વેચવાનું શરૂ કર્યું. એક વખત તે વેચવા જતો હતો તેવામાં તેને એક સોની મહાજને બોલાવ્યો ને કહ્યું, “છોકરા, તું રોજ પેલા ચાહુદી વહેપારીને ત્યાં કશુંક વેચવા જાય છે. તે તો ઘણો લુચ્ચો માણસ છે. તું મને તે વસ્તુ વેચીશ તો હું તને પુરી કિંમત આપીશ.” અલાદીને તેને રકાબી ખતાવી. તે તપાસતાં ચાંદીની માલમ પડી તેથી જોખી જોઈ અને તેની કિંમતની તેણે તેને સાઠ રૂપામહોરો આપી. અલાદીને તેનો આભાર માન્યો અને દરેક વસ્તુ તેને ત્યાં વેચવાનું વચન આપ્યું. આ પ્રમાણે અલાદીન દીવાની મદદથી ગામમાં સાથી વધારે માલદાર થઈ પડ્યો.

એક વખત ગામમાં હડતાળ પડેલી જોઈ અલાદીને એક જણને તેનું કારણ પૂછ્યું. તે માણસે કહ્યું, “રાજકુંવરી આ રસ્તે થઈને આજે નહાવા જવાની છે, માટે હડતાળ પડી છે.” અલાદીને આ કુંવરી જોવાનું મન થયું, તેથી જ્યાં રાજકુંવરીને નહાવાનો હોજ હતો ત્યાં તે છુપાઈ રહ્યો. રાજકન્યા પોતાની સાહેલીઓ સાથે જ્યારે નહાવાને નીકળી ત્યારે રાજકન્યાનું પારવગરનું રૂપ જોઈ તેની સાથે પરણવાનું તેને મન થયું. તેણે પોતાની માને બધી વાત કરી. તેણે તેની માને કહ્યું, “હું ગુફામાંથી જે રત્નો લાવ્યો છું તે મહારાજાને ભેટ કરી આવજો અને તેની છોકરીનું માગું કરજો.”

અલાદીનની માએ તેના કહ્યા પ્રમાણે રત્નો રાજાને ભેટ કર્યાં અને તેની છોકરીની માગણી કરી. રાજા હીરા, માણેક, મોતી વગેરે જવાહીર જોઈને ગાંડો ગાંડો થઈ ગયો અને તેણે અલાદીનની માને ત્રણ મહીના પછી આવવાનું કહ્યું. અલાદીનની મા ખુશ થતી ઘેર ગઈ અને અલાદીનને બધી વાત કરી. અલાદીન આ સાંભળી ઘણો ખુશી થયો.

આ રાજાનો પ્રધાન ઘણો ખટપટીઓ હતો. તેણે રાજાને આડું અવળું સમજાવી તેની છોકરીનું લગ્ન પોતાના છોકરાની સાથે નક્કી કરાવ્યું, અને લગ્નનો દિવસ પણ નક્કી કર્યો. લગ્નને આગલે દિવસે અલાદીનને આ વાતની ખબર પડી. તેથી તેણે પોતાનો દીવો ઘસ્યો. ઘસતાંની વારમાં રાક્ષસ આવીને ખડો થઈ ગયો. અલાદીને રાજકુંવરી અને પ્રધાનના છોકરાને તેની પાસે લઈ આવવાનો હુકમ કર્યો. રાક્ષસ તરત જ ઉપડ્યો અને જે પલંગ ઉપર તે બંને સુતાં હતાં તેને અલાદીન પાસે ઉંચકી લાવ્યો. અલાદીને વજીરના છોકરાને ઓરડીમાં પુરી મૂકવાનું કહ્યું. બહેલી

સવારે તેમની મૂળ જગ્યાએ બન્નેને પહોંચતાં કર્યાં. સવારે રાજા તેમને મળવા ગયો. ત્યારે કુંવરીએ બનેલી વાત કહી. રાજા આથી ગલરાયો અને લગ્ન બંધ રાખ્યાં.

ત્રણ માસ પુરા થતાં અલાદીનની મા રાજા પાસે જઈ રાજાને પગે પડી અને બોલી, “નેક નામદાર બાદશાહ ! આપના કહેવા મુજબ ત્રણ મહીને હું અહીં આવી છું.” રાજાએ કહ્યું, “તું પહેલાં ઝવેરાતની થાળી લાવી હતી એવી ચાળીસ થાળીઓ ચાળીસ સીદીઓ પાસે ઉચકાવ અને તે દરેકને એક ઘોળો ગુલામ દોરે એવી રીતે અહીં લાવીને કુંવરીને ભેટ આપ. ત્યારે મારી ખાત્રી થાય કે તારો છોકરો મારી છોકરીને અમન ચમનમાં રાખી શકશે.” અલાદીનની માએ આ વાત તેના છોકરાને કહી. તેણે તરત જ ફાનસ ઘસી તેના ગુલામ રાક્ષસને બોલાવ્યો અને રાજાના કહ્યા પ્રમાણે કરવાનો હુકમ કર્યો. રાક્ષસે તો એક પળમાં બધું તૈયાર કર્યું અને એ મોટું એંસી ગુલામોનું લબ્ધ સરઘસ રાજમહેલ તરફ આવ્યું. રાજમહેલમાં જઈ બધી થાળીઓ રાજા આગળ મૂકી. અલાદીન પાસે અખૂટ દ્રવ્ય હોવાની ખાત્રી થયાથી રાજાએ પોતાની કુંવરી અલાદીનને પરણાવી. અલાદીને રાક્ષસ પાસે રાજમહેલ નજીક જ મોટો સુંદર બંગલો બંધાવ્યો અને તે અને રાજકુંવરી આનંદમાં રહેવા લાગ્યાં.

હવે આપણે જાદુગરનું શું થયું તે જોઈએ. જ્યારે અલાદીન રાજા થયાની બધી વાત તેના જાણવામાં આવી ત્યારે તે, તે ગામમાં આવ્યો અને બજારમાંથી કેટલાંક કેડીઆં ખરીદી રસ્તામાં,

વેચીએ છીએ રે, વેચીએ છીએ,

જૂનાં કેડીયાં લઈને તે નવાં વેચીએ છીએ.

એમ ખૂંચો પાડતો અલાદીનના ઘર તરફ ફરવા લાગ્યો. રસ્તામાં

અસાદીનનું જાદુઈ જ્ઞાનસ
 વેચીએ છીએ રે, વેચીએ છીએ, જીનાં કોડીયાં લખને તે નવાં વેચીએ છીએ.
 [પાન ૩૦]

અલાદીનનું જાદુઈ ક્ષાનસ

જે પલંગ ઉપર તે જાને મુતાં હતાં તેને અલાદીન પાસે ઉંચકી લાવ્યો.

[પાન ૨૬]

અધા લોકો તેને ગાંડો ! ગાંડો ! કહી ખીજવવા લાગ્યા; કારણ કે તેમણે કોઈ પણ દિવસ જુના કોડીઆં લઈ નવાં કોડીઆં આપતો. વેપારી જોયેલો નહોતો. સંખ્યાબંધ લોકોએ જુનાં કોડીઆં આપી નવા ખરીદ્યાં. જ્યારે તે અલાદીનના ઘર પાસે આવ્યો ત્યારે અલાદીન શિકાર કરવા ગયો હતો. રાજકુવરીએ ગમ્મતખાતર પેલો જાદુઈ જૂનો દિવો આપી નવો નકામો દોવો લીધો. પેલા જાદુગરે તે દોવો સાચવીને પોતાની પાસે મૂક્યો, અને રાત પડી ત્યારે તેણે તે દોવો ઘસ્યો. ઘસતાં જ રાક્ષસ બહાર આવીને ઉભો રહ્યો. જાદુગરે તેને કહ્યું; “આ બાંધેલો મહેલ અહીંથી ઉપાડી આફ્રીકામાં હું કહું ત્યાં મૂક.” રાક્ષસ તરત જ મહેલ લઈ આકાશ માર્ગે સડસડાટ કરતો ઉડ્યો અને પલક વારમાં આફ્રિકા જઈ પહોંચ્યો.

ખીજે દિવસે બાદશાહ પોતાની કુવરીને મળવા જવા નીકળ્યો, ત્યારે મહેલ દીઠામાં જ ન આવ્યો. આથી તેને ઘણી નવાઈ લાગી અને તેના પ્રધાનને તે વાત કરી. પ્રધાનને તો અલાદીન ગમતો જ નહોતો; કારણ કે તે તેના છોકરાની જગ્યા લઈ બેઠો હતો. તેણે રાજાને કહ્યું, “મહારાજા સાહેબ, આ મહેલ કાંઈ ખરેખરો નહોતો. એ તો અલાદીને જાદુથી બાંધ્યો હતો. માટે તેને કેદમાં પુરવો જોઈએ.” રાજાએ તે વાત કબુલ કરી અને અલાદીનને કેદમાં પુરવાનો તેના નોકરોને હુકમ કર્યો. અલાદીનને કેદ કરવામાં આવ્યો પણ થોડા જ વખતમાં તેને છુટો કર્યો. તે આળીસ દિવસમાં રાજકુવરીસહિત મહેલ પાછો ન લાવે તો તેનો શિરચ્છેદ કરવો એવો હુકમ કર્યો.

એક વખત અલાદીન મહેલની શોધમાં ફરતો હતો, તેવામાં તે લપસી પડ્યો, અને લપસી પડવાથી તેના હાથે પહેરેલી જાદુગર-

વાળી વીટી ઘસાઇ. ઘસાતાં જ તેમાંથી ગુફાવાળો રાક્ષસ બહાર નીકળ્યો. અલાહીને તેને કહ્યું, “પેલો મહેલ જ્યાં હોય ત્યાંથી અહીં લઇ આવ.” રાક્ષસે કહ્યું, “તે મહેલ લાવવા જેટલું બળ મારામાં નથી. દીવાનો ગુલામ તે કામ કરી શકે.” અલાહીને ત્યાર પછી તેને જ્યાં મહેલ હોય ત્યાં લઇ જવા કહ્યું. રાક્ષસ તરત જ તેને જ્યાં મહેલ હતો ત્યાં આક્રિકામાં લઇ ગયો. અલાહીન મહેલમાં ગયો અને રાજકુંવરીને મળ્યો. રાજકુંવરી પણ તેના પતિને જોઇ ઘણી રાજ થઇ, અને બનેલી બીના કહી. વળી તેણે એમ પણ કહ્યું કે જાદુગર દીવો પોતાના ઝબ્લામાં છાતી પાસે રાખે છે. અલાહીને તેને એક જાતની ઝેરી ભૂકી આપી અને કહ્યું, “આ ભૂકી જાદુગર ખાવા બેસે ત્યારે દાડમાં નાખી તેને આપજે.” રાજકુંવરીએ તેમ કયું. ઝેર પેટમાં જવાથી રાક્ષસ ત્યાં જ બેભાન થઇ ઢળી પડ્યો, અને મરણ પામ્યો.

અલાહીને પછી તેના ઝબ્લામાંથી દીવો કાઢી લીધો અને તે ઘસી રાક્ષસને બોલાવી તે દીવાના રાક્ષસને મહેલ હતો ત્યાં લઇ જવા હુકમ કર્યો. રાક્ષસ ઉડ્યો અને એક પળમાં તેની મૂળ જગ્યાએ મહેલને મૂકી દીધો. રાજાને જ્યારે મહેલ આવ્યાની ખબર પડી ત્યારે તે ઘણા આનંદથી તેની પુત્રીને મળ્યો.

અલાહીને દીવાની બધી વાત રાજાને કહી અને દીવો કેવી રીતે ગયો તે પણ કહ્યું.

થોડા વર્ષમાં રાજા મરણ પામ્યો અને અલાહીન આખા રાજ્યનો રાજા થયો. તે પછી અલાહીન અને રાજકુંવરીએ લાંબા વખત સુધી સુખથી રાજ્ય કર્યું.

અસાદીનનું જાદુઈ કાનસ
તે ધણી આનંદથી પોતાની પુત્રીને મળ્યો.

[પાન ૩૨]

અલાહીનનું બહુઈ જ્ઞાનસ
રાજકુંવરીએ તેમ કર્યું.

[પાન ૩૨]

થોડું થોડું બધું

કરના કચરી નાખનારા બોબતબે પીલાતા એક ગરિબ અને અજ્ઞાન ખેડુત ઉપર એક નાનકડા દેશી રાજ્યમાં કોઈ અપરાધ સર ફરિયાદ થઈ અને તેનો સો રૂપિયા દંડ થયો. ખેડુત દરબાર પાસે બહુ જ રડી પડ્યો ને હરગરવા લાગ્યો કે, માબાપ! મારી પાસે સો રૂપિયા નથી તે ક્યાંથી લાવું? દરબારે હુકમ કર્યો કે બે તું સો કાંઠા ખાય અથવા સો ખાસડાં તારી પીઠ ઉપર લગાવવા દે તો તને સજા માફ કરું. ખેડુતે બિચારાએ વગર સમજ્યે તેમ કરવાની હા પાડી અને કાંઠા ખાવા તૈયાર થયો. કાંઠા આણ્યા અને ખેડુત ખાવા લાગ્યો. કાચા કાંઠા ખાવા તે કાંઈ રમતની વાત છે? બે પાંચ કાંઠા ખાતાં ખાતાં તો ખેડુતની આંખમાં શ્રાવણ બાહરવો ચાલ્યો. બિચારાએ જેમ તેમ કરી થોડાક કાંઠા ખાધા ને પછી થાકી ગયો. તેણે કહ્યું, હવે તો ખાસડાં જ મારો! દરબારના નીચ, નિહંચ, જીલ્લમી અધિકારીઓએ કચકચાવીને તેને ખાસડાં મારવા માંડ્યાં. એકકે ઉપાય જડ્યો નહિં. અખરે તેણે રૂપિયા આપવાનું કમ્બુત્ર કયું ને માગીતાગી ગમે તેમ કરી એ દુષ્ટ રાજાનો દંડ ભર્યો. કાંઠા ને ખાસડાં ખાધાં તે નફામાં!

નીમકહલાલ નોકર

એક શેઠનો છોકરો એક વાર નદીમાં ન્હાવા જવા તૈયાર થયો. શેઠે સાથે પોતાનો નોકર હતો તેને મોકલ્યો. બપોરનો વખત અને નદી કિનારાનો એક એકાંત ભાગ એટલે ત્યાં કોઈ હતું નહિ. છોકરો પોતાનાં કિમતી કપડાં પગથીયાંપર મૂકી નોકરને કહેતો ગયો કે, જાજે, કપડાં સાચવજે, મોંઘા દાટ છે. હું ન્હાવા પડું છું.

છોકરો એમ કહીને નદીમાં ન્હાવા ઉતર્યો. પણ નદીમાંની લીલ પગથીએ ચોંટલી હતી તે ઉપરથી પગ લપસી જવાથી છોકરો પાણીમાં ડુબવા લાગ્યો. કિનારાપર બેઠેલા નોકરે પોતાના નાના શેઠને ડુબતો જોયો. પણ તે તો વફાદાર નોકર હતો ! નાના શેઠે તેને કપડાં સાચવવા કહ્યું હતું, કાંઈ ડુબતો બચાવવા કહ્યું હતું ? બચાવવા જય ને કપડાં કાંઈ ચોરી જાય તો ? તે જડબરત નોકર ત્યાં જ બેસી રહ્યો અને બિચારો શેઠનો છોકરો તરતાં નહોતું આવડતું એટલે પાણીમાં ડુબી મુઓ ! ડાહ્યા દુશ્મન સારો પણ મૂરખ મિત્ર ખોટો, તે આતું નામ.

લુંટારો બન્યો

રૂપીઆની થેલી લઈને એક ઇરાની એક ગામથી બીજે ગામ જવાને નીકળ્યો. રસ્તામાં એક લુંટારૂ મળ્યો. રસ્તો ઉજ્જડ હતો, અને તેની પાસે તૈયાર બરેલી પીસ્તોલ હતી. લુંટારાએ એકદમ પીસ્તોલ ઇરાનીની સામે ધરી, અને માલ સોંપી દેવા કહ્યું. તેણે માલ સોંપી લીધો અને કહ્યું, “મારા શેઠ એમ ધારશે કે માલ મેં ઉચાપત કર્યો. છે. માટે મારા કપડાંમાં તારી પીસ્તોલની ઝોળીથી કાણું પાડી આપ, જેથી શેઠની ખાત્રિ થાય કે માલ લુંટારૂ ગયો.” લુંટારાએ જુદી જુદી જગ્યાએ પીસ્તોલ ફેંડીને કપડાંમાં બે ત્રણ કાણું પાડ્યાં. ઇરાની બીજી વધારે જગ્યા બતાવતો મળ્યો. ચાર, પાંચ-છ કાણું પડ્યાં. લુંટારો બોલ્યો: “હવે મારી પીસ્તોલ ખલાસ થઈ. હવે વધારે કાણું નહિ પડે.” ઇરાનીએ બેયુ’ કે હવે કાંઈ બીક નથી. તરત લુંટારા ઉપર હુમલો કરીને તેણે પોતાની થેલી પાછી લઈ લીધી ને ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

સંતોષી નર સદા સુખી.

એક ગામમાં એક ગરીબ ખેડુત રહેતો હતો. તે હંમેશાં સંતોષ અને આનંદમાં જ રહેતો. જ્યારે જ્યારે કોઈને દુઃખ પડતું ત્યારે તેની પાસે જઈને તે કહેતો કે, ભાઈ આ દુઃખ નથી પણ સુખ જ છે. ઈશ્વર જે કરે છે તે સારાને માટે જ હોય છે. હંમેશાં સુખ અને સંતોષમાં રહીશું તો આપણને દુઃખ જણાશે નહિ.

એક વખત આ ગરીબ ખેડુતનો પગ સડવા લાગ્યો. તેથી તેને પગ કપાવાની જરૂર પડી. આમ છતાં આ આનંદી ખેડુતે તો સંતોષજ માન્યો. એક વખત તેના કેટલાક મિત્રો તેને ઘેર આવેલા હતા તેમાંથી એક જણ તેને કહેવા લાગ્યો, ભાઈ, તું દરરોજ કહેતો હતો કે ઈશ્વર જે કરે છે તે સારાને માટે. તો આ તારો પગ કપાયો એમાં તને શું કાયદો થયો ? પેલા માણસે સંતોષથી જવાબ આપ્યો, જુઓ ભાઈ, ઈશ્વરે તો સાફ જ કયું કહેવાય. કારણ કે હવે મારે બે જોડાને બદલે એક જોડાના જ પૈસા ખરચવા પડશે. આ વાત પરથી સાર એ લેવાનો છે કે આપણે હંમેશાં સંતોષ અને આનંદમાં રહેવું, ને પ્રભુપર દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવી.

કંથડકાકાની નવી વહૂ

કંથડ કાકા ખીજી વારની જૈરીને સ્વધામ પહોંચાડી આવ્યા ને ત્રીજી વાર ઘર માંડયું. તેમની નવી જૈરી એક દિવસ ધુસ્કે ધુસ્કે રહતી હતી. કાકા ઘણુંય છાની રાખવા મહેનત કરે પણ કાંઈ વળે નહિ. બહુ પટાવી પટાવીને પુછતાં જણાયું કે તેમની નવી સ્ત્રીને તેમની પહેલી વારનાં છોકરાંઓ ‘મા’ કહેતાં નહોતાં ! કંથડ કાકાનો મિજાજ એકદમ ગયો. એ નાપાક છોકરાં એમના મનમાં સમજે શું ? તે ગુસ્સાથી બોલી ઉઠ્યા, “છાની રહે; રડમા. તે ના શું કહે ? તેમને શું, તેમના બાપને પણ તને મા કહેવી પડશે !”

તેમની સ્ત્રી આંખમાં આંસુ સાથે ખડખડાટ હસી પડી. કંથડકાકા પણ ખુશી થયા, પણ સમજ્યા નહિ કે તેમની વહૂ કેમ હસી હતી તમે તો સમજ્યાંને ? હેં ?

બીરબલની ચાલાકી

અકબર બાદશાહના વખતમાં એક વખત એક વિચિત્ર કારાર ઉભી થઈ. એક માણસે પોતાનો કુવો બીજા માણસને વેચાણુ માર્યો. પણ પેલો માણસ જ્યારે પાણી ભરવા લાગ્યો ત્યારે જૂનો માલિક કહે, એ નહિ બને. મેં તને કુવો વેચ્યો છે. કાંઈ કુવાનું પાણી વેચ્યું નથી. તને પાણી નહિ ભરવા હઉં.

વાત વધી પડી. આખરે આ મામલો દરબારમાં ગયો. મધ્યમાં મુઝવણમાં પડ્યાં. છેવટે બીરબલે તોડ કાઢ્યો કે જૂના માલિકે કુવો વેચ્યો છે પણ પાણી નથી વેચ્યું એ વાત ખરી છે. પણ તેણે મારકાના કુવામાં પોતાનું પાણી રાખીને કુવો ખરીદનારનો ગુન્હો ર્યો છે. માટે ખરીદાની મિતિથી આજ સુધી પોતાનું પાણી પારના કુવામાં રાખવા બદલ તેણે ખરીદનારને રાજના એક રૂપિયા કેએ ભાડાની રકમ ચુકાવી આપવી ને આજ ને આજ પોતાનું પાણી માલી કરી જવું. નહીતર રાજના હવેથી સો રૂપિયા હંડ થશે !

કુવો વેચનાર તો આ ચુકાદો સાંભળી આલો જ બની ગયો. તેણે પોતાની આડાશ છોડી દીધી અને બીરબલની માફી માગી. છેવટે કુવો વેચનારને તમામ હકક છે એમ તેણે કબુલ કર્યું અને એ રીતે મુકદ્દમાની માંડવાળ થઈ.

કુતરાં, બીલાડાં અને ઉંદરો

જૂના જમાનામાં, હજારો વર્ષોથી પણ પહેલાં, કુતરાં બીલાડાં અને ઉંદરો એક બીજા સાથે હુળી મળીને રહેતાં હતાં. એક વખતે કુતરાંઓએ પોતાના ઘરોના અગત્યના દસ્તાવેજ કાગળો બીલાડાંઓને સાચવી રાખવા આપ્યા અને એવી સરત કરી કે તમારે અમારી જોડે અમારા ઘરમાં રહેવું, પણ જો તે દસ્તાવેજ કાગળોનો નાશ થશે તો અમે તમને જીવથી મારી નાખીશું. બીલાડાંઓએ આ સરત કબુલ રાખી. કેટલાક દિવસ પછી બીલાડાંઓએ વિચાર કર્યો કે આપણે તે કામ ઉંદરને સોંપીએ. તેઓ ઉંદર પાસે ગયાં અને બધી વાત કરી. ઉંદરોએ કાગળો સાચવવા કબુલ્યું અને ત્યાર પછી કેટલાક દિવસ સુધી કુતરાં, બીલાડાં અને ઉંદરો એક સાથે સંપત્તી રહ્યાં.

તે વાતને ઘણા દિવસ વિતી ગયા. એક વખત ભયંકર દુકાળ પડ્યો. તેમાં ઘણાં જીવ જંતુ તેમ જ માણસો ભૂખે મરવા માંડ્યાં. ઉંદરોને કાંઈ પણ ખાવાનું નહિ મળવાથી તેમણે પેલા દસ્તાવેજો ખાવા માંડ્યા. કુતરાઓને પણ કાંઈ ખાવાનું નહિ મળવાથી તેમણે પોતાનાં ઘરખાર વેચીને ખોરાક ખરીદવા વિચાર કર્યો. તેમણે જંગલના વડ

તેમ જ બીજાં પશુઓને પોતાનાં ઘરો વેચી દીધાં અને ખોરાક લાવીને ખાધો. પણ તે ખોરાક કેટલા દિવસ ચાલે ? તે ખોરાક થોડા જ દિવસમાં પુરો થઈ ગયો અને તે પાછા ભૂખે મરવા માંડ્યાં. હવે કુતરાં પાસે ખોરાક કે ઘર કાંઈ રહ્યું નહિ, આથી તે જંગલ છોડી (ગામમાં) લોકોની વસતિમાં આવ્યાં. કુતરાં જોડે બીલાડાં તેમ જ ઉંઢરોનાં ઘર પણ ગયાં તેથી તે પણ ગામમાં આવ્યાં.

કેટલાક દિવસ પછી કુતરાંઓને વિચાર થયો કે આપણી પાસે આપણા ઘરના હસ્તાવેળે છે તે આપણે રાખીને બતાવીએ અને આપણાં જીવોનાં ઘર વડે અને શિયાળવાં પાસેથી પડાવી લઈએ. આ વિચાર અમલમાં મૂકવા કુતરાંઓએ બીલાડાં પાસે હસ્તાવેળે માગ્યા. બીલાડાંઓએ કહ્યું: “તે ઉંઢરો પાસે છે.” આથી તે ઉંઢરો પાસે ગયાં ઉંઢરોએ તો તે કરડી ખાધા હતા; એટલે કુતરાંઓએ પોતાનું વેર વાળવાને બીલાડાંને મારી નાખવા માંડ્યાં. બીલાડાં પણ પોતાનું વેર લેવા ઉંઢરોને ઘણું કાઢવા માંડ્યાં. આ વાતને હજારો વર્ષ થઈ ગયાં. હજી પણ આ વેર મટ્યું નથી; અને ક્યારે મટશે તે પણ કહેવાય નહિ. કુતરાં ત્યાર પછી ગામમાં રહેવા લાગ્યાં અને લોકોની માલમિલકત સાચવવાની નોકરીમાં જોડાઈ ગયાં. બિલાડાં અને ઉંઢરો કાંઈ પણ ધંધો ન ખોળતાં લોકોને ત્રાસ આપવાના કામમાં જોડાઈ ગયાં. ત્યારથી કુતરાંને બિલાડાં જોડે અને બિલાડાંને ઉંઢરોનાં જોડે ખાપે માથું વેર ચાલ્યું આવે છે.

કંબુસની કરણી.

એક વેળા વિલાયતના એક ગામમાં એક બુદ્ધો કંબુસ રહેતો હતો. તેનું નામ ડોનાલ્ડ હતું. એક નાનાં ઝુપડામાં તે રહેતો હતો. પોતે કરોડપતિ હતો, છતાં પોતાનું ગુજરાન જેમ અને તેમ કરકસરથી જ તે કરતો. તેનાં ઝુપડાંમાં કંઈજ નહિ પણ રસ્તામાં પડેલાં ચીથરાં, લાકડાંના કટકા, અને ખીજ એવી જ નકામી વસ્તુઓનો મોટો સંગ્રહ પડેલો હતો. રસ્તામાંની બધી ચીજોને તે ઘણીજ કીંમતી માનતો હતો. ઘણી વાર નાનાં બાળકો, તેને ફાંટાં તુટાં વસ્ત્રોમાં ફરતો દેખી હાકણું કહી ખીજવતા ને પાછળથી પથરા મારવા પણ ચુકતા નહિ. એમ છતાં ડોનાલ્ડ નિશાળે જતાં બાળકો પાસે પોતે તેમને કાંઈ આપવાને બદલે તેમની પાસેથી કંઈ વસ્તુ માગીને ખાઈ જતો !

જ્યારે રાતનો વખત થતો અને બધા ઉંઘમાં પડતાં ત્યારે તે પોતાના ઝુપડાંના બારી બારણાં હળવેથી બંધ કરતો અને પછી ઝુપડાંમાં આવેલું એક લાકડાનું પાટીઉ તે ઉંચકતો એટલે એક ચોંચરૂં નિકળતું. તેમાં તેણે પુષ્કળ રૂપીઆ અને સોના રૂપાના દાબડા

તાડી રાખેલા હતા. તે રૂપીઆ અને સોના રૂપાથી ભરેલા ઢાળડાઓ આવી રીતે રોજ રાત્રે બહાર કાઢી ગણતો ને બરાબર તપાસતો.

એક ભર વરસાદની રાતે જ્યારે તે પોતાના સિવાજ મુજબ પા ગણતો હતો ત્યારે તેણે, કોઈને પોતાનું બારણું ખૂંટતાં સાંભળ્યું. તુરત પોતાની માલ મિલકત ઝડપથી સંતાડી બી અને ઢાંકણું ઢાંકી દઇ ઉપર એક ખુરસી ગોઠવી દીધી અને ત્યાં આગળ એક ટેબલ મૂકી. પછી ટેબલ ઉપર પાણીનો એક ટો. સુકા પાઉનો એક ટુકડો અને પુરાણા વખતનું એકાદ માનપત્ર મૂક્યું, જેથી બારણું ઠોકનાર માણસ તે શું કરતો હતો જાણી શકે નહીં. બધું બરાબર કર્યા પછી તેણે પુછ્યું, “કોણ છે ?” તર મળ્યો કે આવા સખત તોફાનમાંથી બચવાને આશરો ઉંચે છે. અવાજ પરથી બોલનાર એક સ્ત્રી લાગી અને તેથી તેણે નીચેથી બારણું ઉઘાડ્યું. સફેદ પોશાકમાં સજ્જ થયેલી ક સ્ત્રી અંદર દાખલ થઈ. પરંતુ ડોનાલ્ડ તેને જોઈ ખડીવા લાગ્યો ને ખડીકથી પુછ્યું, “તારે અહીં શું કામ છે ?”

સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હું તમારી પાસે ગરીબ માણસોને મદદ કરવા માટે બે એક ગીની લેવા આવી છું.”

કંબુસ ચીચીયારી પાડી બોલ્યો, “બેએક ગીની ? બાઈ ! મેં જાણ્યું ત્યાં જ હશે કે હું આ ગામમાં સૌથી ગરીબમાં ગરીબ . માટે હું દીલગીર છું કે તમને કોઈ પણ રીતે કંઈ પણ આપી શકું નથી. માફ કરશો.”

સ્ત્રી બોલી, “ત્યારે તો એક શીર્લીંગ પણ આપો.”

ડોનાલ્ડે કહ્યું, “અરે બાઈ ! તમે જ વિચાર કરો કે મારી પાસે એક શીર્લીંગ જેવું પણ ને હોત, તો હું આવી સ્થિતિમાં કદીએ રહેત કે ?”

સી બોલી, “વારૂ ત્યારે અર્ધી શીર્લીંગ તો આપો ?”

કંબુસે ઉત્તર આપ્યો, “બાઈ તમે ઘેલાં થયેલાં છો ! કદાચ એમ પણ ધારો કે હું અર્ધી શીર્લીંગ પણ ધરાવતો હોઉં ! પણ તે અર્ધી શીર્લીંગ જ્યારે તમને આપી દઉં ત્યારે શું હું બુખે મરું ?”

સીએ કહ્યું “વારૂ ત્યારે એક પેન્સ તો તમે તેમાંથી આપી શકશો જ ?”

પણ જવાબમાં ડોનાલ્ડે માથું હલાવ્યું અને પછી બોલ્યો, “ના, ના, મારાથી એક પેન્સ પણ તમને આપી શકાવાનો નથી.”

પેલી સી જમીન પરથી એક લાકડાંનો કટકો ઉચકતી ઉચકતી બોલી; “ત્યારે તો મને આ લાકડાંનો કટકો આપો.” આ જોઈ ડોનાલ્ડે દમ પર આવી જઈ બોલ્યો, “નહી નહી; એ લેવાશે નહી. કેમકે એ તો સારા લાકડાંનો કટકો છે.” પણ પેલી સીએ ઘણા જ કાલાવાલાથી કહ્યું, “એટલો લાકડાંનો કટકો ને તમે આપશો તો ગરીબ માણસોને બળતણના સ્થળે બાળવા ને તાપણું કરવા કામ લાગશે ને તે તમને ઘણી દુઆ દેશે.”

ડોનાલ્ડે તેની તરફ કરડી નજરથી જોયું અને મનમાં તો એવું ધાર્યું કે તેના હાથમાંથી આ ટુકડો પણ લેઈ લે. પણ પછી કંટાળી જઈ બોલ્યો, “ચાલ વારૂ આ લઈને જલદી ભાગી જા.” ડોનાલ્ડની છાત્રીમાં આ પહેલી જ બક્ષિસ હતી !

પેલી સ્ત્રી તે લાકડાંને કકડો લઈ જતી રહી. પરંતુ તેના જવા પછી તે ઘણો જ બહીન્યો. તેણે ગભરાયેલા ચહેરે બારણું બંધ કીધું ને ધ્રુજતો તેમ જ અકળાયેલો પોતાના બીછાના ઉપર ગયો. પરંતુ એની અભયબી આ હતી કે જ્યારે પણ તે પેલી સ્ત્રીને આપેલી બક્ષિસ યાદ કરતો ત્યારે વારંવાર બોલતો કે ખરેખર તે લાકડું ઘણું જ કીમતી હતું. ઉદાર થવું એ ઘણી સારી વાત છે, પણ રખેને લોકો બીજા શ્રીમંતોની અદેખાઈ કરે તેમ મારી પણ કરે !

આ બનાવને એક મહીનો પસાર થઈ ગયો અને એક દિવસે રાત્રે ફરી પેલો જ અવાજ તેના કાને સંભળાયો. ડોનાલ્ડે આગળની પેઠે પોતાની દોલત સંતાડી દીધી.

“ ડોનાલ્ડ ! એ તો હું છું. જરા બારણું ઉઘાડીને મને અંદર લે. ” તે સ્ત્રી બોલી.

ડોનાલ્ડ ધીમેથી બોલ્યો, “ વળી તું શા માટે અહીં આવી ? મારા જેવો ગરીબ બીજા ગરીબને શું આપી શકે ? ” એમ કહેતાં તેણે બારણું ઉઘાડ્યું કે તુરત પેલી સ્ત્રી અંદર દાખલ થઈ અને બોલી, “ ચાલો, હવે મને આજે તમે શું આપશો ? ”

ડોનાલ્ડે જવાબમાં પોતાની આસપાસ અને ઉપર નીચે જોયું અને પછી એક ખુંટી પર લટકેલા દોરડાનો કટકો તે સ્ત્રીના હાથમાં મૂકતાં તે બોલ્યો, “ જો આ દોરડાનો કટકો ઘણો મોંઘો ને સારો છે. પણ, જા લઈ જા. તે તને આપી દઉં છું. ” એક પણ ચળવળ વધુ બોલ્યા વિના તેણીએ તે કટકો લીધો ને ચાલી ગઈ.

તે પછી ડોનાલ્ડ ઉઘી ગયો અને તેને સ્વપ્ન આવ્યું કે તેણે ખડું સારી સખાવત કરી હતી. કેઈ વેળા તે એકલો જ પોતાના મન સાથે બબડતો કે, “લોકો કહે છે તેમ હું કંઈ એટલો બધો કંભુસ નથી. કેમકે હું હમેશા ગરિબ માણસોને માટે દોરડાં ને લાકડાંનાં કટકા ઉઘાર દિલથી આપી દઉં છું !”

એક દિવસે એવો બનાવ બન્યો કે કંભુસ ડોનાલ્ડ ઘણો જ માંદો પડ્યો અને બિછાના પરથી તેનાથી ઉઠી શકાયું નહિ. તેના પાડોશીઓએ તેને વૈદને બોલાવવા કહેતાં પૈસા જતા રહે એ બીકથી તે વૈદને બોલાવવા અખાડા જ કરતો. હવે બન્યું એમ કે એક સવારે જ્યારે તે ઉઘમાંથી બગી ઉઠ્યો ત્યારે પેટી જ સ્ત્રીને પોતાના બીછાના આગળ ઉભેલી જોઈ. તેણીએ કહ્યું, “મને કંઈ પણ મદદ કર.”

ડોનાલ્ડે કહ્યું, “તું જુએ છે કે હું બિમાર છું, તોથી વધારે ગરીબ થઈ ગયો છું. પણ તું કેઈ દિવસે મારા હાથે ખાલી નથી ગઈ. માટે જા. મારા આગલા ખારણા આગળ કુંચી પડેલી છે તે લઈ જા. ઘણી સરસ છે અને તાળાં કુંચીવાળો એના તને ચાર પેન્સ આપશે.”

“ચાલ, ત્યારે હવે હું જાઉં છું” એટલું બોલી તેણી તેની નજર આગળથી ગુમ થઈ ગઈ.

રાત પડી અને તે ભર ઉઘમાં પડ્યો તેમાં તેણે સ્વપ્ન જોયું.

એક કાળી પણ જોરથી વહેતી નદી નજીક ડોનાલ્ડે પોતાને ઉભેલો જોયો, અને તેની નજીક એક ભવ્ય મકાન જોયું.

ત્યાં એક ક્રિસ્તો ઉભેલો હતો. તેણે ડોનાલ્ડને કહ્યું “આ મકાન શું છે એ તું જાણે છે?”

ડોનાલ્ડે ધૂજતાં ધૂજતાં જવાબ આપ્યો, “નહિ.”

પેલા ક્રિસ્તાએ કહ્યું, “આ સ્વર્ગનો દરવાજો છે.”

ડોનાલ્ડ બોલ્યો. “મને અંદર દાખલ કરશો ?”

ક્રિસ્તાએ ઉત્તર દીધો, “જો તું આ નદી પસાર કરી ઉંચા પહાડ પર જઈ ત્યાંનો દરવાજો ઉઘાડે અને ત્યાં ઉભેલો ક્રિસ્તો તને જવા દે તો જા !”

ડોનાલ્ડ, ત્યાં શી રીતે જઈ શકે તેના વિચારમાં હતો. તેટલામાં પેલીજ સ્ત્રી ત્યાં જણાઈ. તુરત તે, તેણીની આગળ દોડી ગયો. પેલી સ્ત્રી બોલી, “ડોનાલ્ડ, હું તને તારી બક્ષિશ પાછી આપું છું. તેં મને જે લાકડાનો કટકો આપ્યો હતો તે હું તને પુલના રૂપમાં આપું છું.”

સ્ત્રી બોલી રહી કે નદી પર એક પુલ થઈ ગયો. કંજુસ તે ઉપર થઈ સામે કિનારે જતો રહ્યો. પણ હવે પહાડ પર તે કેમ ચઢે ? તેટલામાં પેલી સ્ત્રીએ એક દોરડું તે પહાડ પર ટાંગી આપ્યું અને કહ્યું, “લે આ તારું દોરડું પાછું લઈ લે.” આ દોરડાની મદદથી ડોનાલ્ડ પેલા લઘ્ય મકાન આગળ આવી ઉભો. પણ તે મકાન તો બંધ હતું. તે નિરાશ થઈ બોલ્યો, “ઓ પ્રભુ ! આ દરવાજો તો બંધ છે ! હું અંદર શી રીતે જઈ શકું ?” તેવામાં પેલીજ સ્ત્રી પાછી આવી અને કહ્યું, “ડોનાલ્ડ ! તુ ગભરાતો નહિં. લે, આ તારી કુંચી હું તને પાછી આપી દઉં છું.”

અને તે કુંચીવતી તેણે તે ભવ્ય મકાન ઉઘાડ્યું. પરંતુ ક્રિસ્તાએ તેને અંદર પેસવા દીધો નહીં એ કહ્યું કે, “હજી તે તારી સખાવતનો સારો ઉપયોગ કર્યો નથી. માટે તારાથી અંદર અવાશે નહિ.”

ઉપલું સ્વપ્ન જોયા પછી તેની આંખો ઉઘડી ગઈ. તેણે પ્રભુની પ્રાર્થના કરી કે, જો મારી આ માંદગીમાં આટલી વાર હતું તો મારી કરોડોની દોલતમાંથી ગરીબોને ઘણું દાન કરીશ. પ્રભુ ઇચ્છાથી થોડા દિવસ પછી તે સાંજે થયો અને પોતાના વચન મુજબ ગરીબ ગુરખાંઓને પાળવા પોષવામાં અને દુઃખીઓનાં દુઃખ નિવારણ કરવામાં તે પોતાની દોલત વાપરવા લાગ્યો. થોડા દિવસ પછી તેને પેલું જ સ્વપ્ન પાછું આવ્યું. આ વેળા તેને પેલા દેવતાએ ભવ્ય મકાનમાં પ્રવેશ કરવા દીધો ને તે ખુશ ખુશ થઈ ગયો.

આ રીતે જે બાળકો દાન કરશે તેઓ ડોનાલ્ડની પેઠે સ્વર્ગમાં જશે. પ્રત્યેક બાળકે પોતાના બીજા બાળક બંધુઓને તંગીના સમયે ઉદાર દિલથી મદદ આપવી જોઈએ.

તાબે રોજગાર.

એક રાજા હતો. તે એક વાર દરબારમાં પોતાના દિવાનને કહેવા લાગ્યો કે આજ તો મેં વેંગણનું શાક ખાધું તેથી મારા પેટમાં સખત શુળ લોંકાય છે.

તેના પ્રધાન ખુશામતીયો ને આંપલો હતો. તે બોલ્યો,— “મહારાજ ! ખરી વાત છે. એ નાપાક, કમ્બખત, નાલાયક વેંગણની જાત જ એવી છે ! જુઓને મહારાજ, બીજા કોઈ પણ શાકને એ શાક જેવા કાંટા કદી હોય છે કે ? વેંગણના જ ડીંટાને કાંટા હોય છે.”

ઉપરની વાતને થોડા દિવસ વહી ગયા. એક દિવસ રાજા પ્રધાનને કહે,— “પ્રધાનજી ! આજે મેં વેંગણનું શાક ખાધેલું. એવું સરસ બનેલું અને તેમાં એવો તો અમૃત જેવો સવાદ આવે કે, બસ, વાત નહિ કરવાની.”

પ્રધાન બોલ્યો,— “બરાબર છે મહારાજ, વેંગણનું શાક જ એવું ખુબોદાર છે. એના જેવું સ્વાદિષ્ટ શાક બીજે છે જ કયાં ? આપ પૃથ્વીપરના મહારાજ અને વેંગણ શાકનો મહારાજ ! મહારાજ ! આપને માથે પણ તાજ છે અને વેંગણને માથે પણ ડીંટા રૂપી તાજ છે !”

રાજા કહે— “પણ દિવાનજી ! તે દિવસે મેં વેંગણને ખુબ વખોડયાં ત્યારે તો તમે વેંગણની બહુ વગોવણી કરી હતી. આજે હવે આમ કેમ ?

નીચ ખુશામતીયા પ્રધાને જવાબ આપ્યો— “ખુદાવિંદ ! હું આપનો નોકર છું. કાંઈ વેંગણનો નોકર છું ? મારે તો આપ કહેા તેમ કરવાનું ને આપની હાએ હા ભણવાની !”

કેળીની કન્યા યાન ગાયતુળસીવૃતની કથા

એક બ્રાહ્મણની છોડી હતી. ગાય તુળસીનું વરત કરતી હતી. કરતી કરતી મરી ગઈ. કેળીને પેટ પડી. કેળીએ તો કહેવા માંડ્યું, “રાંકને ત્યાં રતન શાં ? ગરિબને ત્યાં જતન શાં ? ઢાંકણીમાં ધાણી આવો. કુલડીમાં પાણી આવો.”

ઢાંકણીમાં ધાણી આપી અને કુલડીમાં પાણી આપ્યું. વનવગડે મૂકી આવ્યા. વનવગડે બેસી કન્યા ગીતો ગાય છે.

રાજાનો કુંવર શિકાર રમવા બય છે.

“કેણુ છું, કેણુ નહિ. ભૂત છે ? પલીત છે ? ડાકણુ છે ? શાકણુ છે ?”

“ભૂત નથી; પલીત નથી. ડાકણુ નથી; શાકણુ નથી. હું છું કેળીની કન્યા.”

“બાળા મને વર ને !”

“તમને કેમ વરાય ? તમે રાજા લોક. અમે રૈયત લોક.”

“વરાય તો એ વર; ન વરાય તો એ વર”

“સારું જ તો ને સાતમે ને સાત દહાડે આવજો. સાત સોપારી લાવજો. કંકુનો પડો લાવજો નાડાનો છડો લાવજો. નવરંગી ચારી ચીતરાવજો. લીલાં વાંસ વઢાવજો. કાળી કીડીયાની સેર લાવજો.”

રાજ સાતમે ને સાત હાડે આંચો. સાત સોપારી લાંચો. કંકુનો પડો લાંચો. નાડાનો છડો લાંચો. નવરંગી ચોરી ચીતરાવી. લીલા વાંસ વઢાંચો. કાળી કીડીયાની સેર લાંચો.

એક મંગળ બે મંગળ. ત્રણ મંગળ, ચાર મંગળ. ચોથેને મંગળે. “રાણીજી રે ! રાણીજી ! ખાવાં હોય તો ખાઈ લેજો. પીવાં હોય તો પી લેજો. આગળ જતાં વનવગડા આવશે. ખાવા નહિ મળે, પીવા નહિ મળે.”

“સારું જ તે! ને.”

એક ગાઉ ગયા; બે ગાઉ ગયા. ત્રીજે ને ગાઉએ,—“રાજજી ! રાજજી ! ભૂખો ને તરસો લાગી !”

“રાણીજી ! રાણીજી ! કહ્યાં તો ખરાં. ખાવું હોય તો ખાઈ લેજો. પીવું હોય તો પી લેજો. આગળ જતાં વન વગડા આવશે.”

“કહ્યાં તોયે કહ્યાં. ન કહ્યાં તોયે કહ્યાં.”

આડાં ને અવળાં જોયાં. ભર્યાં સરોવર જોયાં.

“જાઓને, પાણી પી આવોને.”

એક પોશ પીધી; બે પોશ પીધી. ત્રીજી ને પોશે, આડાં ને અવળાં જોયાં. સરખી સહીયરો તુળસીમાને દોરડાં લેતી હતી. “ખાઈ રે ! જહેન રે ! શું કરો છો ને શું નહિં ? મને કહોને ? હું કરું.”

“થાય નહિં, પળે નહિં.”

“થશે પળશે ને કરીશ.”

“માતાને મોઢે કહીજો. કુમારિકાને કાને કહીજો. નહિ તો આપોઆપ કહેજો. માદેવજીના દેહેરામાં કહેજો. તુળસીના ક્યારે

કહેજો. પીપળાને પાને કહેજો. થાય તો બા કરજો રે ! શ્રાવણ શ્રાવણ માસ આવે. દિવાસાનો દહાડો આવે. ત્રીસ સેરે ત્રીસ ગાંઠ વાળીએ. ધુપ કરી દોરડા બાંધીએ. નરણા ભૂખ્યા વાર્તા સાંભળીએ. વાત ન સાંભળીએ તો અપવાસ કરીએ. ઘીનો દીવો કરીએ નહિ તો અપવાસ કરીએ. લીલાં વસ્ત્ર પહેરીએ નહિ. લીલાં ભોજન જમીએ નહિ. માથે નહેરી દઇએ નહિ.”

“સાડું જ તો ને.”

ગામનું ગાંદડું આવ્યું. કન્યા રાબાળને કહેવા લાગી,

“રાબાળ રે રાબાળ ! વરત લાવી; વરતોળાં લાવી.”

“સાડું જ તો ને. તમે લાવ્યાં, તમે કરજો.”

રાબાળ જૂની રાણીને કહે, “રાણી ! રાણી ! નવી રાણી વરત લાવ્યાં. એક પળી ઘી લે તો બે મૂકજો. બે લેતાં હોય તો ત્રણ મૂકજો. ત્રણ લે તો ચાર; ચાર તો પાંચ. પાંચ લેતાં હોય તો છ, ને છ લેતાં હોય તો સાત, સાત લે તો આઠ; આઠ લે તો નવ, ને નવ લેતાં હોય તો દસ અ પજો. લીલાં વસ્ત્ર પહેરવા ન આપશો. લીલાં ભોજન જમવા ન આપશો. માથે નહેરી દેવા ન આપશો.”

જુની રાણી લીલાં વસ્ત્ર પહેરવા આપે છે. લીલાં ભોજન જમવા આપે છે. માથે નહેરી દેવા આપે છે. દશ પળી લેતી હોય તો નવ દે, નવ માંગે તો આઠ, આઠ માંગે તો સાત આપે. સાત માંગે તો પાંચ આપે, પાંચ માંગે તો ત્રણ દે; ત્રણ ભેળતી હોય ત્યાં બે આપે ને બે લે તો એક મૂકે. એક લેતી હોય તો અરધી આપે ને અરધી માંગે તો કશું ન આપે !

દુઃખસુખનાં વરત કર્યાં. વરત કર્યાં ને તરત ફેળ્યાં. એક માસ, બે માસ, ત્રણ માસ, ચાર માસ. પાંચ માસે રાખડી* બાંધી. છ માસ, સાત માસ. સાત માસે ખે.ખે ભર્યો. ૪આઠ માસ. નવ માસ. દસ માસે રાખએ જોશી તેડાવ્યો.

“જોશી રે જોશી. નવી રાણીને કુંવર આવે કેમ જણાય ? કુંવરી આવે કેમ જણાય ?”

“કુંવર આવે પુલ્લનો હડો પડે. કુંવરી આવે તો કંકુનો પડો પડે.”

રાખની સભામાં પુલ્લનો હડો પડયો. રાખને ખડ ખડ હસવાં આવ્યાં.

“આલો; આપણે ત્યાં કૌતુક થયાં, કામણ થયાં.”

જુની રાણી પોતાની હાસીને કહે, “મારા કંઠનો હાર આપું. આ છોકરાને મારી નાખ.”

હાસીથી મારી ન નખાયો. ગામને ગોંઠરે જઈને તુલસીને ક્યારે મૂકી આવી.

રાખએ આવીને પૂછ્યું, “રાણી, રાણી. નવી રાણીને શું આવ્યું ?”

“કોળીની કન્યા ! રાખને પરણી ! શું આવે ? ને શું નહિ ? સુંથીયું ને સાવરણી જ તો ને !”

રાખનું મન તો ઉઠાસ થયું.

*રાખડી બાંધવી એટલે ગર્ભવતી સ્ત્રીના ગર્ભને કાંધ અડચણ ન આવે અને તે સ્ત્રી-ક્ષેમ કુશળ રહે તે માટે પચમાસીનો શસ્ત્ર પ્રમાણે વિધિ કરી રક્ષા બંધન કરવું તે.

× ઉપરનો જેવો પાંચ માસનો, તેવો જ સાતમા માસનો શાસ્ત્રની ક્રિયા મુજબનો વિધિ ગર્ભવતી સ્ત્રી માટે કરે છે તેને ખેખે ભરવો કહે છે.

છોકરો ગાયમાને ગાળે પડ્યો. તુળસી માને ક્યારે પડ્યો. મેઘરાજા નહવરાવે છે. ગાય મા ધવરાવે છે. તુલસીમા ઉછેરીને મોટો કરે છે. તે હઠાડે ન વધે એમ રાતે વધે છે. છોકરો તો મોટો થયો.

“ગાયમા ! તુળસી મા ! અમને રમત આપોને !”

“આપણે જોગી સન્યાસીને રમત શી ?”

“હોય તોય હોય. ન હોય તોય હોય.”

“બંને સુથારીને ઘેર.”

“સુથારી રે સુથારી ! લાકડાનો ઘોડો કરી આપ.”

“લાકડાનો ઘોડો કેમ થાય ?”

“થાય તોય કરી આપ. ન થાય તોય કરી આપ.”

કાઠનો ઘોડો લઈને કુંવર ઘેર ગયો.

“ગાયમા ! તુળસીમા ! એને શું કરું ?”

“સરોવરે જઈને પાણી પાઈ આવ.”

છોકરો પાણી પાવા ગયો. રાજાની રાણીઓ નહાવા આવી.

“કાષ્ટના ઘોડા ! કાષ્ટના ઘોડા ! પાણી પો ! પો !”

“ઘેલા છોકરા ! ગાંડા છોકરા ! કાષ્ટના ઘોડા તે પાણી પીતા હશે ?”

“ઘેલી રાંડો, ગાંડી રાંડો ! રાજાની રાણી મુંથીયું ને સાવ-રણી જણતી હશે ?”

રાણીઓ રડતી કકળતી ઘેર ગઈ. ઘેર જઈને ખાટલે પડી. રાજાને કહેવા માંડયું.

“રાજા ! રાજા ! અમને એક છોકરો મહેણાં દે છે.”

“એવો છોકરો કેણુ છે ? કાલ હું તમારી સાથે આવીશ.”

ખીજો દિવસ થયો. દાસીઓ પાણી ભરવા બાય છે. કુંવર પાણી પાવા બાય છે.

“કાષ્ટના ઘોડા ! કાષ્ટના ઘોડા ! પાણી પો ! પો !”

“ઘેલા છોકરા ! ગાંડા છોકરા ! કાષ્ટના ઘોડા તે પાણી પીતા હશે ?”

“ઘેલી રાંડો, ગાંડી રાંડો ! રાબની રાણી સુંથીયું ને સાવ-
રણી જણતી હશે ?”

રાબ મારવા ધાયો. છોકરો રડવા લાગ્યો.

“મારી મા કેણ ?”

“મારી મા ગાય મા, તુળસીમા.”

“ચાલ તારી મા પાસે.”

“ગાય મા ! તુળસી મા ! આ કુંવર કેનો ?”

“લાઈ તમારો જ તોને !”

“અમારે વાંઝીયાને વળી કુંવર શા ?”

“તારી રાણીએ વરત ક્યું. વરત ક્યું ને તરત ફળ્યું. બને,
ઘેર લઈ બ. નદી વહેશે, નાળાં વહેશે. તણાઈ જશે તો દોષ બેસશે.”

“ગાય માને સોનાનો મહેલ ચણાવી દઉં. તુલસી માને
સોનાનું કુંડું કરાવી દઉં. મેઘરાબને સોનાના થાંભલા રોપાવી દઉં !”

“અમારે તો તારૂં ક્યું નથી બોધતું. તારા છોકરાને વાજતે
ગાજતે ઘેર લઈ બ.”

રાબ તો કુંવરને વાજતે ગાજતે ઘેર લઈ બાય છે. જુની
રાણીને હીર આપ્યાં, ચીર આપ્યાં. મોતીના મોડ આપ્યા. મોતીની
થાળે વધાવાનું કહ્યું. નવી રાણીને ધાળાં વસ્ત્ર પહેરવા આપ્યાં.
તુળસીની માળા આપી. ઉકરડાની ટોચે ઉભો રાખી ! રાબ ને
જુની રાણી કુંવરને વધાવવા બાય છે,

માના કમખાની કેશો તુટી, ધાવણની ધારો છુટી. જઈ
કુંવરના મુખમાં વાગી.

“હોઠો અહીંથી ! તમે શાનાં વધાવો ? વધાવે તો મારી મા. મા ? હીર પહેરો, ચીર પહેરો. મોતીના મોઝ મૂકો. મને મોતીના થાળે વધાવી દો.”

માએ (નવી રાણીએ) તો હીર પહેર્યાં; ચીર પહેર્યાં. મોતીના મોઝ મૂક્યા. મોતીના થાળે (પોતાના) કુંવરને વધાવી લીધો. બત્રીસ વાનીની રસોઈ કરી. તેત્રીસ વાનીનાં શાક કર્યાં. બાપ દીકરો જમવા બેઠા. આડોશણ આવી, પાડોશણ આવી. દીવો દેવતા લેવા આવી.

“બાઈ રે ! બહેન રે ! શું કર્યું ને શું ફળ્યું ? મને કહોને, હું કંઈ.”

“ થાય નહિ, પળે નહિ. ”

“થશે, પળશે ને કરીશ. માતાને મ્હોલે કહીશ. કુમારિકાને કાને કહીશ. નહિ તો આપોઆપ કહીશ. મહાદેવજીના દહેરામાં કહીશ. તુલસીના ક્યારે કહીશ. પીપળાને પાને કહીશ. ”

“ થાય તો બા કરજો રે ! શ્રાવણ શ્રાવણ માસ આવે. દિવાસાનો દહાડો આવે. ત્રીસ સેરે ત્રીસ ગાંઠ વાળીએ. ધુપ વાસી દોરડા બાંધીએ. નરણા ભૂખી વાર્તા સાંભળીએ. વાર્તા ન સાંભળીએ તો અપવાસ કરીએ. લીલાં વસ્ત્ર પહેરીએ નહિ. લીલાં ભોજન જમીએ નહિ, માથે ન્હેરી દઈએ નહિ. ”

“મ્હોલે વરસે ઘડો ને લાડવો, તેને આપે રમતો બાહુડો. બીજે વરસ સુપડું ને કાપડું. તેને આપે રહેવાનું ઝુંપડું. ત્રીજે વરસ ચણીયો ને ચોળી. તેને પાંચ પુતરની ટોળી. ચોથે વરસે ચોખાનું કુડું, તે સ્ત્રીને હેવાતણ રૂડું. પાંચમે વરસે ખાંઠનું ભાણું, તેને આવે વૈષ્ણવનું આણું. ”

પેલી (પાડોશણ) તો ઘેર ગઈ. એક દિવસ વાત સાંભળે તોયે ખાય; ન સાંભળે તોયે ખાય. ધીનો દીવો કરે તોયે ખાય,

ન કરે તોય ખાય. લીલાં વસ્ત્ર પહેરે પણ ખરી ને ન પણ પહેરે. એને તો એક માસ, બે માસ, ત્રણ માસ, ચાર માસ, પાંચ માસ, છ માસ, સાત માસ, આઠ માસ, નવ માસ ને દસ માસ થયા. દશમે માસે કાહેલી કુખડી છોકરી આવી. તે તો રાણીને ખારણે અછાડવા ગઈ, પછાડવા ગઈ.

“બાઈ રે ! ખડેન રે ! એ મારે ખારણે શીક અછાડે પછાડે છે ? તારા વસ્ત્રમાં ખામી હશે.”

“ મારા વસ્ત્રમાં ખામી નહોતી. ફરી કહોને. ફરી કરે.”

“ થાય નહિ પળે નહિ.”

“ થશે પળશે ને કરીશ.”

રાણીએ તો ફરીથી વૃતની વાત કરી. પેલી ઘેર ગઈ. વાત સાંભળતી નથી તો અપવાસ કરે છે. ઘીનો દીવો નથી કરતી તો અપવાસ કરે છે. લીલાં વસ્ત્ર પહેરતી નથી. લીલાં લોજન જમતી નથી. માથે નહેરી દેતી નથી.

એક માસ, બે માસ, ત્રણ ને ચાર, પાંચ, છ, સાત, આઠ, નવ ને દસ માસ પુરા થયા. દસ માસે તેને તો કનઈયો કુમાર આવ્યો.

હીંડોળા ખાટે હીંચે છે. પાનનાં ખીડાં ચાવે છે. પાન પીચ-કારીઓ મારે છે. કુંવરને ધવરાવે છે.

ઉચી નીચી ખડકી. મેં વાળ્યાં છે તલ તુળસી.

તુળસી મા, વૃંદાવનની રાણી ! પહેરે અંબરની સાડી.

તલ તુળસી ગીરધારી લાલ ! મેં કર્યાં શ્રાવણીઆ ચાર. એક શ્રાવણ છુટી, તો ચોરનો અવતાર છુટી !

તુળસી માની જય !

કોળીની કન્યા
તેને તો કનકયો કુમાર આવ્યો. [પાન ૫૬]

કોળીની કન્યા

ઉંચી નીચી ખડકી. મેં વાવ્યાં છે તલ તુળસી. [પાન ૫૬]

સોરાળ અને રૂસ્તમ

પ્રાચીન ઇરાનની એક યાદગાર વાર્તા

શાહનામાનો રચનાર કવિ ફીરોઝી જણાવે છે કે ઈ. સ. પૂર્વે આશરે ૬૦૦ વરસ પહેલાં અરણ સરોવર અને ઇરાની અખાત વચ્ચે ઇરાન (પર્શીયા) અને તુરાન (તાર્તરી કે તુર્કસ્તાન) નામનાં બે મોટા રાજ્યો આવેલાં હતાં. તેઓની સરહદ જીહુન નદી (અમુદરીઆ) થી જુદી પડતી હતી. એ નદીનો વિશાળ પટ અન્ને રાજ્યોના અરસપરસ ઝઘડા આળસાવવાને પુરતો નહોતો.

ઇરાનના રાજ્યમાં રૂસ્તમ નામે એક વીર યોદ્ધો હતો. તેણે તુરાનના શહેનશાહ અક્રાસિયાબ સામે ઘણી વાર જીત મેળવી હતી. છેવટની મોટી ક્ર-તેહથી બન્ને રાજ્યો વચ્ચે થોડા સમય થયા સમાધાની ચાલતી હતી. પરંતુ ઇરાનનો શાહ કાઈકાઉસ નબળો અને મોળો હોવાથી ઝાઝી વાર સુલેહ ટકી રહે એવો રૂસ્તમને ભરોસો નહોતો. તન તોડ મહેનતનું પરિણામ કાયમ ટકશે નહીં એવા ખ્યાલથી તેને અક્રસોસ થતો હતો.

ઉઠાસી મટાડવા રૂસ્તમ એક વેળા હુમ્મશ કરતાં વધારે દૂર શિકાર પાછળ નીકળી પડ્યો, અને જીહુન નદીની પેલે પાર તુરાનનાં જંગલોમાં દાખલ થયો. એકલો જ હોવાથી તેણે શિકારનાં તેમ જ ખચાવનાં શસ્ત્રો સજ્યાં હતાં. સાંજ પડતાં તે એક મોટા ઝાડ તળે આરામ લેવા ઉતર્યો. પોતાના જાતવાન ઘોડા “રકુશ” ને, તેનાં જીન તથા લગામ ઉતારી છુટો ચરવા મેલ્યો. અને પોતે પણ નાસ્તો કરી સ્વચ્છ ઝરાનું પાણી પીને નીરાંતે ભોંય પર ઉઘી ગયો.

સવારમાં તેનો ંહાલો ઘોડો ગુમ થયેલો માલમ પડ્યો. કોઈ તુર્ક લોકો તેને પકડી ગયા હશે એમ ધારીને તેની ખરીનાં નિશાન તપાસતો રૂસ્તમ સમંગાન શહેરના પાદરમાં આવી પહોંચ્યો. જાસુસોએ ખબર આપવાથી ત્યાંનો રાજા ત્યાં પગે ચાલતો સામે આવ્યો અને તેને આવકાર આપ્યો.

રૂસ્તમે નસકોરાં ચડાવીને કહ્યું: “મારા ઘોડાને અહીંના બદમાસો ઉઠાવી ગયા છે. તેના પગનાં નિશાન અહીં સુધી ફેખાય છે. જો મારો ઘોડો મને સોંપવામાં નહિ આવે તો પરિણામ જોવા જેવું આવશે.”

આ સાંભળીને રાજાને માહું તો લાગ્યું. પણ ખામોશ રાખીને તે બોલ્યો: “બિરાદર ! ગુસ્સો કરવાનું કાંઈ કારણ નથી. તમારો નામીયો ઘોડો હજી સુધી રાજ્યની હકુમતમાં હશે તો બેશક તમને પાછો સે પવામાં આવશે. હાલ તુરત મારે ત્યાં મહેમાનગીરી ચાખવા પધારશો એમ અરજ કરું છું.”

રૂસ્તમે હા પાડી અને આખો ઢહાડો ખાણી-પીણી, રંગ શગ, નાચ તમાસા વગેરેમાં પસાર થયો. મોડી રાત્રે સૌ છુટા પડ્યા. રૂસ્તમનો ઉતારો રાજના મહેલના એક ભાગમાં હતો.

ચોકીખાનનો પહેલો પહેરો ખલાસ થઈને ખીજે ચાલતો હતો. એ વેળા રૂસ્તમને સ્વપ્ન જેવો કાંઈક ભાસ થયો. તેને લાગ્યું કે એક પરીસુરત કુમારિકા મસાલ ઉઠાવનારી બાંદી સાથે આવેલી છે. એટલામાં બગી જતાં સ્વપ્નમાં દીઠેલી નાઝનીન ખરેખર સામે ઉભેલી દેખાઈ ! રૂસ્તમે પૂછ્યું, “સુંદરી, તું કોણ છે અને અહીં શા માટે આવી છે ?” તે બોલી, “મારૂં નામ તેહમીના છે. હું સમંગાનની શાહબદી છું. હું જનાનખાનામાં જ ઉછરેલી હોવાથી આજ સુધી કોઈની નજરે પડી નથી. ઘણા ઘણા પાઠશાહો અને શાહબદાઓ મારી સાથે શાદી કરવાનાં ફેકટ ફાંફાં માર્યા કરે છે. પણ તેમાંના કોઈને હું મારા લાયક માનતી નથી. જ્યારથી મેં આપની તારીફ સાંભળી છે, ત્યારથી મારા દિલથી હું આપને જ વરી ચુકી છું. ખુદાએ મારી મુરાદ ખર આવે એવી આ તક પેદા કરી છે. સવાર થતાં જ મારા બાપ પાસે આપ જરૂર મારા હાથની માગણી કરશે એવો ભરોસો છે.” એટલું કહીને તે તેના સામું મીઠી નજરથી જોતી જોતી ચાલી ગઈ.

શાહબદીએ રૂસ્તમના જીગર ઉપર હાડી અસર કરેલી હોવાથી તેણે સવારથી જ તજવીજ કરવા માંડી અને આખરે ઈરાન અને તુરાન વચ્ચે કદાચ લડાઈ બગે તો શાહબદીને તેના બાપથી છુટી ન પાડવાની ખરતે તેઓના લગ્ન થયાં. પણ તેઓની મોજ ટુંક વખતની જ હતી. બન્ને રાજ્યોની સુલેહ બાદી તહકુબનામા જેવી જ નીવડી અને અંગત સુખની પરવા ન કરતાં દેશની જરૂરત ઉપર

વધારે ખ્યાલ રાખી આંસુ સારતી મહોરદારને પોતાના નામવાળી અંશુઠી પહેરાવી રકુથ ઉપર સ્વાર થઈને રૂસ્તમ ઇરાન જવા ચાલી નીકળ્યો.

કેટલાક માસ પછી તેહમીનાએ પુત્રને જન્મ આપ્યો. તેનું નામ સોરાબ પાડ્યું. કહાય રૂસ્તમ તેને પોતાના હેથમાં લઇ જશે એવી ધાસ્તીથી પુત્રો અવતરી છે એવો સંદેશો પહોંચાડ્યો.

વખત જતાં સોરાબ પહેલવાન અને કઠાવર થયો. ઢોડવામાં, લશ્કરી તાલીમમાં, અને મલ્લકુસ્તીમાં તે બિનહરીફ હતો. તે પોતાની માને વખતોવખત પોતાના બાપવિષે પૂછતો, પણ ચોકબો જવાબ મળતો નહિ. એક દહાડો ઘણી જ બોહોંસ કરવાથી તેહમીનાએ જણાવ્યું કે, “તું ઇરાનના નામાંકિત લડવૈયા રૂસ્તમનો બેટો છે.” ખાતરી માટે રૂસ્તમની વીર્ટા તેને બતાવી, ને તે બોલી, “આ મહોરને તું હમેશાં તાવીજની માફક તારે હાથે બાંધી રાખજે. આ હકીકત તું બહાર પાડીશ નહીં. કેમકે એમ થશે તો તારો બાપ તને તેડાવી લેશે. વળી આ મુલકનો શહેનશાહ અફ્રાસિયાબ * રૂસ્તમનો કદો વેરી છે. તેથી જો તારી વાત તેના બાણવામાં આવશે તો બાપના ઘેર બદલ તે દીકરાનો જીવ લેશે.”

આવા વહેમોને હસી કાઢીને સોરાબે બાપનું નામ દીપાવવાનો ઇરાદો જણાવ્યો. તુર્ક દોડોની ફ્રાજ એકઠી કરીને કાઠકાઉસને

* સમંગાનના રાજાની દિકરી તેહમીના. અને તેનો પુત્ર તે સોરાબ. સમંગાનના રાજાનો ઉપરી, આખા તુરાનનો રાજા, તે શહેનશાહ અફ્રાસિયાબ સમંગાન એ તુરાનનો એક ભાગ હતો ને અફ્રાસિયાબ તુરાનનો શહેનશાહ હતો એ ઉપર જણાવેલું છે.

પદબ્રષ્ટ કરી પોતાના બાપને ઇરાનના તખ્ત ઉપર બેસાડી બન્ને મળીને અફ઼ાસીયાબને જેર કરી પિતા પુત્રને ઇરાન તથા તુરાનનું રાજ્ય સલાહ સંપત્તી ચલાવવાની ધારણા કહી સંભળાવી. થોડી મુદતમાં જ સાફ લશ્કર જમાવી તેની સરદારી સોરાબે લીધી. શોધ કરતાં રકુથના તોખમને એક ઘોડો મળી ગયો. જ્યારે લશ્કરી પોશાક પહેરીને એના પર તે સ્વાર થતો ત્યારે સોરાબને લાગતું કે બસ, આવા ઘોડા પર પલાણુ માંડયા પછી હું બેઘડક દુશ્મનને હંકાવી શકીશ. કાંઈકાઉસ હવે ઇરાનની ગાદીપર થોડો વખત જ રહેશે.

ઘોડોને સોરાબની તરફદારી કરતા બેઘને સમંગાનના *શાહે તેની હિલચાલને ટેકો આપ્યો. સોરાબ રૂસ્તમનો બેટો થાય છે એ હકીકત ધીમે ધીમે અફ઼ાસિયાબના કાન પર આવી હતી. રૂસ્તમ સાથે બાથ ભાંડી શકે એવો કોઈ પણ મર્દ હોય તો તે ફક્ત સોરાબ હતો અને દ્વંદ્વ યુદ્ધમાં તેને હાથે રૂસ્તમ માર્યો જાય તો રાજનો મોટો શત્રુ નાશ પામે એમ હતું. આવી આશાથી અફ઼ાસીયાબે હુમાન અને બર્માનની સરદારી હેઠળ ખાર હજાર યુનંદા સીપાઈઓ સોરાબની મદદે મોકલ્યા, તેમ જ કીમતી ચીજો લાઢેલાં ઢશ ઊંટ, ઢશ ઘોડા, તથા જવાહીર મહેલું તખ્તબક્ષોસ કર્યા. પોતાનો મનમુખો પાર પાડવામાં સોરાબ અંન રૂસ્તમ એક બીજાને ન ઓળખે એ જરૂરનું હોવાથી અફ઼ાસીયાબે પેલા સરદારોને એ બાબતની તાકીદ આપી હતી.

ઢોડોના પુલવતી જીહુન નદી ઉતરીને સોરાબ તમામ લશ્કર સાથે ઇરાનમાં પેઠો. માર્ગમાં પહેલો કિલ્લો આવ્યો તે સફેદ દિલ્લા

તરીકે ઓળખાતો હતો. તેના મગફળી સુખા હુજીરને સોરાબે દ્વંદ્વ
 યુદ્ધમાં હરાવીને તેના કાલાવાલા પરથી મારી ન નાંખતાં જીવતો કેદ
 પકડયો. હુજીર પકડાયા પછી શુર્હઅક્રીદ નામની એક શુરવીર છોક-
 રીએ લશ્કરી પોશાકમાં કિલ્લામાંથી નીકળી આવોને સોરાબ સાથે
 દ્વંદ્વ યુદ્ધની માગણી કરી. ઝપાઝપીમાં સોરાબના શસ્ત્રથી માથાનો
 ટોપ ઉડી જતાં તેના કાળા લાંબા વાળ ખલાપર છવાઈ ગયા અને તે
 ઓળખાઈ ગઈ. સોરાબે તેનું કાંડું પકડીને કહ્યું, “પરીચહેર, હવે
 તું ક્યાં જશે ? મર્દોની સાથે લડવા શા માટે આવી ? હવે તો તારે કેદી
 તરીકે મારી છાવણીમાં આવવું પડશે.” શુર્હ બોલી, “એક ચોરતને
 હરાવીને શું મલકાય છે ? ખરો લાલ જોઈતો હોય તો ચાલ મારી
 સાથે કિલ્લામાં. હુજીર પકડાયા પછી મારો બુદ્ધો ખાપ શુસ્તહમ
 તેના બચાવ કરે છે. જો હું લલામણ કરીશ તો તે આખો કિલ્લો તારે
 હવાલે કરી દેશે. ક-તેહ મેળવનારને ખીજું શું જોઈએ ?”

તેના હાવભાવ અને નખરાંથી ભોળવાઈને સોરાબ તેની સાથે
 ગયો. શુર્હઅક્રીદે ઘોડો જરા આગળ કરીને કિલ્લામાં જઈ દરવાજો
 ખંધ કરાવી દીધો અને દિવાલની ટોચ પર ચડીને સોરાબનો હુરીઓ
 કર્યો ! ઠગાઈ ને નાસીપાસીથી શુસ્તે થઈને સોરાબે કિલ્લો સર
 કરવાના કસમ ખાધા. શુર્હ અક્રીદના પિતાએ શાહ કાઈકાઉસ
 ઉપર બનેલી ખીનાનો સંદેશો મોકલ્યો અને પોતે રાતોરાત તમામ
 માણસો સાથે છુપે દરવાજેથી કિલ્લો ખાલી કરી ગયો. ખડો ફાટતાં
 દરવાજા તોડાવો સોરાબ અંદર ધુસ્યો તો કિલ્લો તાલન ઉજ્જડ હતો.
 શુર્હનો પ-તો નહીં મળવાથી તે ઘણો નાઉમેદ થઈ ગયો. અક્રાસિયાબ
 વાળી ફ્રાજનો સરદાર હુમાન તેની સ્થિતિ પામી જઈ બોલ્યો,

કાંઈપણ જવાંમર્દ જે ઘડીની ગમ્મત સિવાય ઓરતોમાં લેભાતો નથી. નામીચી કારકીર્દીને બદલે શું તું રંગરાગને ચાહે છે ? તું અમારો આગેવાન થઈને આમ કરશે તો કેમ ચાલશે ? જ્યારે ઈરાનનું રાજ્ય તાબે થશે ત્યારે એવી તો મોજમજા ઘણીએ મળી આવશે. આવાં વચનોથી સોરાબનો જીવ ઠેકાણે આંચે.

સફેદ કિલ્લો પડયાના બખર મળતાં કાંઈકાઉસે રૂસ્તમને તેના વતન ઝાબુલથી તેડાવ્યો. રૂસ્તમે હાજર થવામાં ત્રણચાર રોજની ઢીલ કરી. તેથી શાહે ગુસ્સે થઈને તેને ગરદન મારવાનો હુકમ કર્યો ! એ ફરમાન બજાવવાની કાંઈની હિમ્મત ચાલી નહી. આજ સુધીમાં પોતે ઈરાનના રાજ્ય માટે જેહમતો ઉઠાવી તેનું બ્યાન કરીને રૂસ્તમે કાંઈકાઉસને ફિટકાર આપ્યો અને તેને છોડી જવા તૈયારી કરી. પણ એવામાં ગુદર્ઝ નામના એક હજુરીઆએ શાહ તથા રૂસ્તમને સમજાવીને ટાઢા પાડ્યા. તે રોજ મોટી બક્ત ઉડી અને બીજે દિવસે તમામ સેના રૂસ્તમની સરદારી તળે મેલવામાં આવી.

હજી સુધી સોરાબે સરહદનો કિલ્લો છોડ્યો ન હતો. સાંજને વખતે હુમાનની સાથે ખુરજ ઉપર ચડીને સોરાબ ચોમેર જોતો હતો, એવામાં ઈરાનીઓની ફોજ તેને આવતી દેખાઈ. પાયદળ સ્વાર અને હાથીની કોરબંદી જોઈને તમામ થડકી ગયા. પણ સોરાબ નિડર રહ્યો. કિલ્લામાં ગોંધાઈ રહેવાને બદલે તેણે બહાર નીકળી પડીને દિવાલની તળેટીમાં પડાવ નાખ્યો. છાવણીના મધ્ય ભાગમાં શહેનશાહી તંબુ ઠોકીને તેમાં અફ્રાસિયાબવાળું તખ્ત ગોઠવ્યું. ઈરાની ફોજે ત્યાંથી કેટલેક દૂર મુકામ કર્યો. આખી રાત બન્ને બાજુ લડાઈની તૈયારી કરવામાં પસાર થઈ.

સવાર પડતાં જ સોરાળે શાહ કાઠિસના તંબુ તરફ પોતાનો
 ઘોડો ચલાવ્યો. તે દિવસે રૂસ્તમનો વિચાર લડાઈમાં ઉતરવાનો ન
 હતો અને ત્યાર પછી પણ એ જમાનાની રસમ મુજબ છુપે નામે
 લડવાનો તેનો ઈરાદો હતો કે કદાચ હાર થાય તો પોતાના નામને
 બટો લાગે નહિ. સોરાળ દુશ્મનોને શેહ ખવડાવતો શાહના તંબુ
 સુધી પહોંચી ગયો અને પોકાર કરી કાઠિસને હાથોહાથની લડાઈમાં
 ઉતરવા બોલાવ્યો. જવાબ નહિ મળવાથી તેને નામદં દિયકારો
 વગેરે કહીને તંબુનાં દોરડાં તરફ સોરાળે એવા જોરથી બાલો
 ફેંક્યો કે કેટલીક મેખો ઉખડી જવાંથી તંબુનો કેટલોક ભાગ
 ઉઘાડો થઈ ગયો.

શાહે ગભરાઈને રૂસ્તમને તોડાવ્યો. શાહની નામદાઈ પર લ્યાનત
 વરસાવતો રૂસ્તમ ઝટપટ બખ્તર સજી રકુશ પર સ્વાર થઈ આવી
 પહોંચ્યો. સોરાળે ખાસ કારણસર તેને એક બાળુ આવવા ઇશારત કરી.

આજ પહેલી જ વાર બાપ દિકરો એકબીજાને ઓળખ્યા વિના
 સામસામા આવ્યા. રૂસ્તમે પોતાના સામાવાળા તરફ એકી ટસે જોઈ
 રહ્યા બાદ જણાવ્યું: “ખુબસુરત જવાન, તને મારી નાખવા માફ દિલ
 કહેતું નથી. તું હજી બચ્યું છે, જ્યારે હું લડી લડીને ઘડાઈ ચુક્યો
 છું. આજ સુધીમાં કેઈ મને હંકાવી શક્યું નથી. માટે માફ
 કહું મારીને તું ખીજી જગોએ તારૂં નશિખ અજમાવ.”

આવા માયાળુ શબ્દોથી સોરાળ ગળગળે થઈ ગયો. તેણે
 કહ્યું, “મને એક જ સવાલ પૂછવા દે. મુલકમશહુર નીરમના
 વંશનો મહાન રૂસ્તમ તું તું જ છે ?”

રૂસ્તમ બનાવટી નામથી લડવાનો હોવાથી બોલ્યો, “હું રૂસ્તમ નથી તેમ નીરમના વંશનો પણ નથી. મારે રાજ્ય નથી તેમ ઉંચું કુળ પણ નથી.”

જે હેતુથી રૂસ્તમને બાબુએ બોલાવ્યો હતો તે ફાકટ જવાથી સોરાબની સઘળી આશાઓ નાશ પામી. જો તેણે પોતાને રૂસ્તમનો દિકરો જણાવીને સાબીતીમાં પેલી મહોર દેખાડી હોત તો બાપ દિકરાનો મેળાપ કેવો ખુશકારક થાત ! પણ રૂસ્તમનો ચોકખોચટ જવાબ સાંભળીને એણે વધારે પૂછવાનું માડી વાળ્યું. કીસ્મતની ગતિ ઉલટી હતી.

પછી બાપ-દિકરા વચ્ચે જખ્ખર લડાઈ બની. પ્રથમ ભાલાથી બન્ને વીરો લડ્યા. ભાલા ભાંગી જવાથી તલવારો હાથ ધરી. આખરે ગદાઓ લીધી. લડાઈ એવી જોરજોર ચાલતી હતી કે તેઓનાં બખ્તરો ચુંથાઈ ગયાં; ઘોડાઓ થાકીને લોથ થઈ ગયા. લોહી અને પરસેવાથી બન્ને વીરો લલમદ થઈ ગયા, અને જરા શ્વાસ ખાવા થોભ્યા.

જ્યાં વાર રહ્યાને બન્નેએ તીરકામઠાં લીધાં. એક બીબના ધા ચાલાકીથી ઢાલ પર ઝીલાતા હોઈને કેઈની હારજીત થઈ નહિ. આખરે તેઓએ એક બીબને કમરબંધ પકડીને ઘોડા ઉપરથી ઉથલાવી નાખવાનો ઠાવપેચ રમવા માંડ્યો. હરીફાઈ એવી સખત ચાલી કે બન્ને જણ ફરીને થાક ખાવા થોભ્યા. પછી સોરાબે પોતાની વજનદાર ગદા ઉંચકીને રૂસ્તમના માથા પર ઓચીતો એવો જોરથી ફટકો લગાવ્યો કે ઘણી વાર સુધી તેને કળ વળી નહિ. રાત પડવા આવેલી હોવાથી બીજે ઠંડાડે મલ્લકુસ્તી ખેલવાનું નક્કો થયું.

રાતે ખાણું ખાતી વેળા સોરાબે હુમાનને કહ્યું, “જે યોદ્ધાની સાથે હું આજે લડયો તેનાં બળ અને છટા રૂસ્તમના જેવાં જ લાગે છે. કદાચ મારે હાથે માર્યો ગયા પછી તે મારો ખાપ ઠરે એવું ખુદા ન કરે !” હુમાન પોતાનો પાઠ અદ્વાસિયાબ પાસેથી બણ્યો હતો. તેણે જણાવ્યું, “મેં રૂસ્તમને ઘણી વાર દીઠેલો છે. તેથી કહી શકું છું કે એ યોદ્ધો ગમે તેટલો રૂસ્તમને મળતો આવે તો પણ એ રૂસ્તમ તો નથી જ.”

ખીજે દહાડે મેદાનમાં ભેટો થતાં સોરબનું દિલ ફરીથી પીગળ્યું. તે બોલ્યો, “ગઈગુજરી ભુલી જઈને ચાલ, આપણે લડવું બંધ કરીએ. કોઈ છુપી સત્તા મને તારા પક્ષમાં ખેંચે છે. તારું નામ છુપાવ નહિ. તારા જેવા બહાદુરનું નામ જગજહોર હોવું જ જોઈએ. માટે કહે, તું કોણ છે ? યા ખુદા ! હું તારો દોસ્ત થવા માંગું છું.”

ગઈ દાલના ઘાથી રૂસ્તમ હજી સુધી મ્હોં ચંચળાવતો હતો. તેથી તેણે પોતાનું ખરું નામ બતાવ્યું નહિ. તેહમીનાએ બેગ્રી અવતર્યાના ખબર આપેલા હોવાથી એ પોતાનો બેટો હશે એવો તેને પણ ખિલકુલ ખ્યાલ આવ્યો નહિ.

મદલકુસ્તી શરૂ થઈ. ઘણી વાર સુધી હાપપેચ ખેલાયા બાદ રૂસ્તમ જમીનપર ગબર્યો. સોરાબે સિંહની માફક ગર્જના કરી તેની છાતીપર કુદીને ગળું કાપવા તલવાર ઉગામી.

રૂસ્તમ એકદમ બોલી ઉઠ્યો, “રહે રહે ! તારી તલવાર હઠાવ. તું આ દેશને કાયદો બાણતો નથી કે કુસ્તીમાં ખીજી વાર હરીફ નીચે પડે તો જ તેને મારી નાખવામાં આવે છે.” આવો

નિયમ હતો જ નહિ. તો પણ સોરાબે ભરેસો રાખીને રૂસ્તમને છુટો કર્યો. ત્રીજે દહાડે ફરી દાવ ખેલીને પરિણામ લાવવાનું ઠર્યું.

રાત્રે હુમાને સોરાબને કહ્યું કે કુસ્તીના કાયદાની આખતમાં તેના હરીફે તેને ઉઠાં બણાવ્યાં હતાં.

ત્રીજે દહાડે આખર નિકાલ માટે બંને યોદ્ધાઓ ભેગા થયા. સોરાબે જણાવ્યું: “તારી સચ્ચાઈ કેટલી છે તે હું પામી ગયો છું. હજી પણ કાંઈ પેચ રમવાની તારી ધારણા છે કે શું? યાદ રાખ, મેં બે વખત તને જતો કર્યો. પણ આ ફેરા એમ થશે નહિ.”

કસાયલા યોદ્ધાએ જવાબ દીધે: “જીવાન લોકો હઠથી બહા મગરૂર અને સાહસિક હોય છે. સાવધાન માણસ કદિ બડાઈ હાંકતો નથી. કેાણુ બાણુ છે કે મારો હાથ તારૂં ગુમાન ઉતારશે નહિ?”

અગાઉની માફક તેઓ અથંગથા આવ્યા; અને આ વખત રૂસ્તમની ફતેહ થઈ. તેણે સોરાબને પટકી પાડ્યો, પણ કદાચ તે છટકીને પાછો ઉભો થઈ જશે એવી ધાસ્તીથી પોતાની કટાર તેનાં પાંસળાંમાં ભોંકી દીધી. હવે થઈ ચુક્યું એમ બાણીને સોરાબ બોલી ઉઠ્યો, “અફસોસ ! હું મારા આપની શોધમાં અહીં આવ્યો પણ તેનો મેળાપ થવાને બદલે મારો જીવ ગુમાવું છું ! બે મારો આપ બાણુ તો આનો બદલો લીધા વિના નહિ રહે !”

ઈરાનના યોદ્ધાએ પૂછ્યું: “તારા આપનું નામ શું છે ?”

મોતને કિનારે પહોંચેલો સોરાબ બોલ્યો: “મારો આપ રૂસ્તમ છે, અને મારી મા સમંગાનની શાહબદી તેહમીના છે !”

આ સાંભળતાં જ રૂસ્તમનું લોહી ઉડી ગયું. “કમનસીબ જવાન ! તારી પાસે એ વાતની કાંઈ સાબિતી છે કે ખાલી મને પજવવા ખાતર એમ બોલે છે ? બાણુ કે હું પોતે જ રૂસ્તમ છું !”

સોરાળ બોલ્યો: “હાય ! માફ દિલ પહેલેથી જ કહેતું હતું કે તું મારો બાપ છે ! મેં ફરીફરીને તારી ઓળખાણ માગી તો પણ તને સામી લાગણી થઈ નહિ ! હવે જો સાબિતી જોઈતી હોય તો માફ બખતર ખસેડીને મારે હાથે તારી મહોર ખાંધેલી છે તે જો. મને અગાઉથી જ કેમ કહ્યું નહિ કે હું રસ્તમ છું ?”

નામવાળી વીંટી જોતાં જ રસ્તમ દુઃખી થઈને પસ્તાવો કરવા લાગ્યો. હવે શું વળે ? એવામાં તેને યાદ આવ્યું કે કાઈકાઉસ પાસે ગમે એવો જખમ રૂઝાય એવો મલમ હતો. એ મલમ લાવવા તેણે હજુરીઆ ગૂઢઝેને મોકલ્યો. કાઉસ પોતાને થયેલું અપમાન ભુલ્લી ગયો નહોતો. તેથી તેણે મલમ આપવાની ચોકખી ના પાડી. આ ઉપરથી રસ્તમ પોતે મલમ માગવા ચાલ્યો, પણ હજી થોડેક ગયો એટલામાં સોરાળ ગુજર્યાના ખબર ફરી વળ્યા.

તુરાનીઓનો સરદાર મરાયાથી લઠાઈ આપોઆપ બંધ પડી. સોરાળની લાસ રસ્તમના રહેઠાણ ઝાણુલિસ્તાનમાં માન સાથે ફરનાવવામાં આવી. જ્યારે આ ખબર સમંગાન પહોંચ્યા ત્યારે શોકથી તેહમીનાનો પ્રાણ પરલોકમાં ચાલ્યો ગયો.*

* ઇરાનના આ મહારાજ્યનો અંત ઇ. સ. પૂર્વે ૩૩૩માં આવ્યો. મહાન સીંઘરે ઇરાનના શાહ દરાયસને હરાવી ઇરાન જીતી લીધું. તેના પછી પાર્થિયન વંશના રાજાઓના કબજામાં ઇરાન આવ્યું. તે પછી આરબોએ ઇરાન જીતી લીધું અને ઇરાનમાં મુસલમાની ધર્મ ફેલાયો. કેટલાક ધર્મચુસ્ત ઇરાનીઓ ધર્મોંધ મુસલમાનોના ત્રાસથી કંટાળી પોતાનો પવિત્ર આતસ લઈ હિંદની ભૂમિમાં સંગળા આવળ આવ્યા જ્યાં ઉદાર મનવાળા હિંદુઓએ તેમને આવકાર આપ્યો. હાલ પણ ઇરાન મુસલમાનોના હાથમાં છે ને તેમનો રાજા ‘શાહ’ કહેવાય છે.

સોરાખ અને રૂસ્તમ

નામવાળી પીંડી વંતોં જ રૂસ્તમ પરતોંવા ડરવા શ્રાવ્યો [પાન ૬૮]

ઈરાની શાહબદો

એક સ્વપ્નવાન રાજકુંવરને પોતાની સામે બેઠા આશ્ચર્ય
સાથે આનંદમાં મગ્ન થઈ. [પાન ૭૨]

ઈરાની શાહજહો

ઈરાન દેશમાં નવરોજ નામનો તહેવાર બહુ ઠાઠથી ઉજવાય છે. તે દિવસે દેશપરદેશથી કારીગર લોકો ત્યાં આવી પોતાની કારીગરીની ચીજોનું એક મોટું પ્રદર્શન ત્યાં ભરી દે છે. આવા એક તહેવારના દિવસે ઈરાનનો બાહ્યાહ શાપુર પોતાનો દરબાર ભરીને બેઠો હતો. તે કળા કૌશલ્યનો ઘણો જ શોખીન હતો. અનેક કારીગર લોકોની કારીગીરી જોઈને તેમને ઇનામો અપાયાં. તે પછી છેવટે ત્રણ બુદ્ધિશાળી કારીગરો ત્યાં હાજર થયા. પ્રથમ એક હિંદી કારીગરે આગળ આવી એક સુંદર હીરામાણેકથી જડેલું સોનાનું પૂતળું રાજાને નજર ક્યું. આ પૂતળાના હાથમાં એક સોનાનું રણચીંગડું હતું તેણે રાજાને જણાવ્યું કે મહારાજ, આ પૂતળામાં એવો ગુપ્ત છે કે જો તમે તે તમારા નગરના દરવાજે ઉભું રાખો તો તે દુશ્મનોને આવતા અટકાવે, રણચીંગડું વગાડી તમોને ખબર આપે અને શત્રુઓના પ્રાણ લે.

પછી યુનાની કારીગરે આગળ આવી ચાંદીની રક્ષાખીમાં જડેલો સોનાનો ચોવીસ ચાંદલાવાળો એક મોર ભેટ ધર્યો. તેણે જણાવ્યું કે, આ મોરમાં એવી ખૂબી છે કે દરેક કલાકે તેના એક ચાંદલો વારાફરતી ખરશે; તેમાંથી એક નાનો મોર નીકળી પાંખો ફફડાવશે અને કલાક થયો એમ દેખાડશે. વળી દરેક ચાંદરાતે આ મોર મ્હોં ખોલશે એટલે તેના મ્હોંમાં બીજનો ચંદ્ર દેખાશે. ત્યાર પછી ત્રીજો ઇરાન દેશનો કારીગર આગળ આવ્યો અને એક સુંદર સાજવાળો બનાવટી ઘોડો રાજા આગળ ધર્યો.

ઘોડાના ગુણનાં વખાણ કરતાં તે બોલ્યો કે, આ ઘોડાપર સ્વારી કર્યાથી જ્યાં જવું હોય ત્યાં જઈ શકાય છે અને શત્રુઓને હંકારી શકાય છે. બાદશાહને ઘોડાની પરીક્ષા કરવાની ઇચ્છા થઈ તેણે કારીગરને ફરમાવ્યું કે અહીંથી પાંચ ગાઉ દૂર એક પર્વત છે. ત્યાં આ ઘોડા પર બેસીને જા અને નિશાની તરીકે ત્યાં ઉગેલા તાંડના ઝાડની એક ડાંખળી લેતો આવજે. આંખ મીંચીને ઉઘાડતાં પહેલાં તો કારીગર ઘોડાપર સ્વાર થઈ તેની ડોક આગળની એક કળ દખાવી ઉડ્યો. ફક્ત પંદર મીનીટમાં બતાવેલા સ્થળે જઈ તે નિશાની સાથે પાછો ફર્યો. બાદશાહ અને સઘળા આશ્ચર્યમાં ગરકાવ બની ગયા. કારીગરને ઘોડાનું મૂલ્ય પુછતાં તેણે જણાવ્યું કે આ ઘોડો બનાવતાં મેં મારી એકની એક દીકરીનો ભોગ આપ્યો છે. તો તેના બદલામાં આપ નામદાર આપની શાહજાદીનું મારી સાથે લગ્ન કરો એટલે બસ ! આ સાંભળી સઘળાંને ગુસ્સો આવ્યો. શાહજાહ કમર-અલ-અકમારને બે ગુસ્સો સૈાથી વધારે જણાતો હતો. બાદશાહે તેને શાંત પાડી પ્રથમ ઘોડાનો જાતે અનુભવ કરી જોવા કહ્યું. રાજપુત્રે ઘોડો ચલાવવાની કળ જોઈ લીધી હતી એટલે તરત જ તે ઘોડાપર સ્વાર થયો અને કળ

હબાવી આકાશ માર્ગે ઉડયો. કારીગર તેને કાંઈ કહેવા બંધ ત્યાર પહેલાં તો તે અદૃશ્ય થઈ ગયો. હવે તે ઘોડો પાછો કેવી રીતે ફરશે તેની સઘળાંને ફીકર થવા લાગી. પેલા કારીગરને આવો પ્રસંગ આવવા માટે કેદ કરવામાં આવ્યો.

આ તરફ રાજપુત્ર આખો દિવસ ઘોડાપર ઉડતો રહ્યો. તેને ભૂખ અને તરસ લાગ્યાં હતાં. પણ હવે કેવી રીતે પાછું જવું તે તેને સુઝ્યું નહિ. હિંમત રાખી તપાસ કરતાં ઘોડાના કાન પાછળ એક ખીજી કળ તેને દેખાઈ. તે હબાવતાં જ ધીમે ધીમે ઘોડા નીચે ઉતરવા લાગ્યો. હવે આ ઘોડો કઈ જગાએ ઉતરશે તે નક્કી ન હોવાથી રાજપુત્ર નિરાશ બની ઘોડાપર પડી રહ્યો. રાત્રિ પડી ગઈ હતી. સર્વત્ર અધકાર ફેલાઈ ગયો હતો. તે વખતે રાજપુત્રના પગને જમીનનો સ્પર્શ થયો. તરત જ તે સાવચેત થયો અને ઘોડા પરથી નીચે ઉતર્યો. તેને માલુમ પડ્યું કે તે એક રાજમહેલની અગાસીમાં આવ્યો છે. ધીમેથી તે દાદર ઉતરી નીચે આવ્યો. ત્યાં કેટલાક પહેરેગીરો ઉઘતા હતા. બહુ જ સાવચેતીથી તે એક ખીજા ઓરડામાં ગયો. ત્યાં કેટલીક દાસીઓ જમીનપર આમતેમ ઘોરતી પડી હતી અને એક સુંદર પલંગપર એક સ્વરૂપવાન રાજકુમારી સુતેલી હતી.

ગભરાયા વગર રાજપુત્ર પલંગ પાસે ગયો અને તે કુમારીને યુક્તિથી જગાડી. તે બગી એટલે અતિશય નમ્રતાથી અચાનક ત્યાં આવી તેને તકલીફ આપી તે બદલ તેણે ક્ષમા માગી તથા પોતાને આશ્રય આપવા માટે પ્રાર્થના કરી. રાજકુમારી આવા વખતે એક સ્વરૂપવાન રાજકુંવરને પોતાના સામે બેઠો આશ્ચર્ય

સાથે આનંદમાં મગ્ન થઈ. તેણે રાજકુમારને આશ્વાસન આપ્યું અને ફાસીઓને જગાડી તેની યોગ્ય મહેમાનગીરી કરી.

ખીજે દિવસે સવારે રાજકુંવરીએ તેનું સઘળું વૃત્તાંત બાણી લીધું અને બન્નેએ અરસપરસ પરણવાનું વચન આપ્યું. થોડાક દિવસ પછી રાજપુત્રને તેનો બાપ સાંભર્યો એટલે તેણે ત્યાંથી જવાની રજા માગી. તો પણ થોડા દિવસ તેને રાજકન્યાએ ત્યાં રાખ્યો. દરમીયાન આ વાત રાજકુંવરીના પિતા ખંગાળ દેશના રાજા કાને પહોંચી. તે બાતે તપાસ કરવા કુંવરીના મહેલમાં આવ્યો અને યુવરાજને ત્યાં જોઈ તેણે તેનો બારે તિરસ્કાર કર્યો. રાજકુંવરે લડવાની ઇચ્છા જણાવતાં રાજાએ પોતાનું લશ્કર લેવાર કહ્યું. કુમારે પોતાના કરામતી ઘોડાપર સ્વાર થઈ બધાની આંખમાં ધૂળ નાખી ઈરાનની દિશા પકડી.

ઘણા દિવસ પછી રાજપુત્ર પાછો આવવાથી ઈરાન દેશમાં સર્વને આનંદ થયો. રાજાએ ફરીથી આવું સાહસ ન કરવા તેને સખત તાકીદ કરી. થોડો દિવસ વીત્યા બાદ રાજકુમારને ખંગાળ દેશની કુમારીની યાદ આવી. કોઈને પણ ખબર ન પડે એમ પરોઢોથે ઉઠીને પેલા કરામતી ઘોડાપર સ્વાર થઈ રાજકુમાર ખંગાળ દેશ તરફ રવાના થયો. મધ્ય રાત્રિના સુમારે તે રાજકન્યાને મળ્યો અને તેને પોતાની સાથે આવવા સમજાવી. રાજકન્યા તો તેની વાટ જોઈને જ બેઠી હતી. ખીજે દિવસે મળસકામાં જ રાજપુત્ર તે રાજકન્યાને લઈને ઈરાન તરફ ચાલતો થયો. શહેર બહારના બાગના મહેલમાં રાજકન્યાને રાખી તેને થોડા વખતમાં જ બોલાવી લેવાનું વચન આપી કુમાર તેના પિતાને મળવા ગયો. ફરીથી કુંવરને સહીસલામત

આવેલો જોઈ રાજા અને સઘળાં ખુશ થયાં. રાજપુત્રે પોતાની સઘળી હકીકત રાજાના આગળ નિવેદન કરી અને રાજકન્યાને મન સાથે તેણી લાવવા વિનંતી કરી.

હવે પેલો ઘોડાનો કારીગર જે અત્યાર સુધી ફેદમાં હતો તેને છુટો કરવામાં આવ્યો. જ્યારે તેણે સાંભળ્યું કે રાજપુત્ર તેના ઘોડાની મદદથી એક સુંદર રાજકન્યાને ઉપાડી લાવ્યો છે ત્યારે તે અદેખાઈથી બળી જવા લાગ્યો. તરત જ તે રાજકન્યાને ઉતારી આવ્યો હતો તે ખાગમાં ગયો અને અંદર જવાની પરવાનગી મેળવી રાજકન્યાને જણાવ્યું કે તમને તેડી લઈ જવા માટે રાજાએ મને મોકલ્યો છે. તો કૃપા કરી પધારો. કોઈને પણ આની વાતમાં શંકા આવી નહિ અને તે દગલખાજ કારીગર તેના ઘોડાપર રાજકન્યાને બેસાડી આકાશ માર્ગે ચાલતો થયો. આ વાત જ્યારે રાજપુત્રે જાણી ત્યારે તે ઘણો દીલગીર થયો. તેણે તરત જ પ્રતિજ્ઞા કરી કે રાજકન્યાને શોધી લાવ્યા શિયાય આ નગરમાં હું કદી આવીશ નહિ. ત્યાર પછી તે ખાનગી રીતે એક કૂકીરનો પોશાક મંગાવી તે પહેરી રાજકન્યાની શોધમાં નીકળી પડ્યો.

આ તરફ પેલા કારીગરે કેટલાક વખત પછી એક જંગલમાં ઘોડાને ઉતાર્યો કારીગરે રાજકન્યાની ખાવાપીવાની વ્યવસ્થા કરી આપી અને પછી તેને પોતાની સાથે લગ્ન કરવા માટે સમજાવવા લાગ્યો. બરાબર આ જ સમયે યુનાન દેશનો રાજા શિકાર કરી ઘર તરફ રવાના થતો હતો. તેણે આ બંનેની રકઝક થતી જોઈ. તે તેમની પાસે આવ્યો. ખરી હકીકત જાણી લીધા બાદ તે વિશ્વાસઘાતી

ઠારીગરને ત્યાં જ મારી નાખવામાં આવ્યો. ત્યાર પછી યુનાનનો રાજા તે કન્યા તથા ઘોડાને સાથે લઈને પોતા મહેલમાં આવ્યો. રાજકન્યા અત્યારે એક સંકટમાંથી છુટી હતી પણ ખીજું સંકટ તેને માટે તૈયાર જ હતું. રાજધાનીમાં આવ્યા પછી ખીજે જ દિવસે યુનાનના રાજાએ તે રાજકન્યાને પોતાની સાથે લગ્ન કરવા સમજાવવા માંડી. પણ રાજકન્યાએ તો મનથીજ નિશ્ચય કર્યો હતો કે કાં તો પોતાના ઈરાની શાહજાદાને કોઈપણ યુક્તિથી મળવું અગર પ્રાણ આપવો. તેણે ધૈર્ય રાખી ગાંડા હોવાનો ઢાંગ કરવા માંડ્યો. જ્યાં ત્યાં તે દોડવા લાગી. જે હાથમાં આવે તે ફેંકી દેવા લાગી અને ગમે તેમ બકવા લાગી. રાજાએ પોતાની ઉતાવળ માટે પસ્તાવો કરી કુશળ હકીમોને તેની સારવાર કરવા બોલાવ્યા. આથી સહુ કોઈ તેના ચાળાથી ડરવા લાગ્યા. કોઈપણ તેની પાસે જઈ શકતું નહિ. યુનાનનો રાજા પણ આખરે નિરાશ થયો.

આ તરફ રાજપુત્ર ફરતો ફરતો યુનાન દેશમાં અવી લાગ્યો. ત્યાં તેણે યુનાનના રાજાનો તથા તેણે જંગમાંથી છોડાવી આવેલી ખંજાળ દેશની કન્યાનો હેવાલ સાંભળ્યો. વળી વધારામાં તેણે સાંભળ્યું કે રાજકન્યા ગાંડી બની ગઈ છે અને તે મટાડનારને રાજા ભારે ઈનામ આપનાર છે. હવે રાજપુત્રને ખાત્રિ થઈ કે તે રાજકન્યા પોતાની સ્ત્રી જ છે. તેણે પોતાનો ફકીરનો વેશ ઉતારી હકીમનો વેશ ધારણ કર્યો. યોગ્ય પરવાનગી મેળવી તે રાજા પાસે હાજર થયો અને જણાવ્યું કે મારા મંત્રના પ્રયોગથી જરૂર હું રાજકન્યાને આરામ કરી શકીશ. રાજાને આથી આનંદ થયો. તરત જ તે તેને રાજકન્યા પાસે લઈ ગયો. પ્રથમ તો આ રાજકન્યા બનાવટી હકીમને જોઈને હંમેશની માફક ધુમો પાડવા માંડી.

પણ રાજપુત્રે પાસે જઈ ધીમેથી પોતાની ઓળખાણ આપી એટલે તે શાંત થઈ. રાજા તો આ ચમત્કાર જોઈ હકીમના મનમાં ને મનમાં વખાણ કરવા લાગ્યો. બીજે દિવસે રાજપુત્રે તે રાજા પાસે ઘોડા સંબંધી વાત કઢાવી અને જણાવ્યું કે તે ઘોડાપર બેઝીને રાજકન્યા જરા ફરશે અને હું તેનાપર મારા મંત્રનો પ્રયોગ કરીશ એટલે જરૂર તેને આરામ થઈ જશે. રાજાએ તેના કહેવા પ્રમાણે ઘોડો લાવી મેદાનમાં ઉભો રાખ્યો. રાજકન્યાને પુષ્કળ શણગાર ખેરાવી શણગારી ઘોડાપર સ્વાર થઈ ફરવા કહ્યું. રાજકન્યા તો હવે ડાહી બનીને બધું કહ્યું કરવા લાગી. ઘણાં માણસો આ હકીમની કુશળતા જોવા ત્યાં એકઠા થયાં હતાં. તેણે પ્રથમ તો અગ્નિ સળગાવી અંદર સુવાસિત લોખાન નાખી ધૂપ કરવા માંડ્યો. જ્યારે ધુમાડો ચારે બાજુ ફેલાઈ ગયો ત્યારે રાજકુમાર લાગ જોઈ ઘોડા પર સ્વાર થઈ કળ હાવી રાજકન્યા સાથે આકાશમાં ઉડ્યો ! આ જોઈ સઘળા દિગ્મૂઢ બની ગયા અને રાજા પોતાના ભાગ્યને દોષ આપવા લાગ્યો.

હવે કહેવાનું એટલું જ રહે છે કે રાજપુત્ર ઇરાનમાં પોતાના મહેલમાં આવ્યો. ત્યાં સઘળાં તેમને સાથે આવેલાં જોઈ આનંદ પામ્યાં. રાજકન્યાના બાપને માન સાથે ત્યાં બેલાવવામાં આવ્યો અને આનંદની રેલંગેલ વચ્ચે તેમની લગ્નવિધિ પૂર્ણ કરવામાં આવી.

મીયા-બીબીના અબોલા

એક સંજે મીયાં બીબી શગડી પાસે બેસી તાપતાં હતાં. એટલામાં પવનથી બારણું ઉઘડી ગયું. મીયાંએ કહ્યું; “બીબી જરા બારણું બંધ કરશો ?” બીબીએ કહ્યું. “તમે જ જરા ઉઠાને ?” મીયાંએ જવાબ વાળ્યો, “ના, મને તો ટાઢ વાય છે.” બીબી કહે, “મને પણ ટાઢ વાય છે.” એમ કરતાં બેઉએ નિકાલ કહાડ્યો કે જે પહેલાં બોલે તે ઉઠીને બારણું બંધ કરે. થોડી વાર મુંગાં મુંગાં તાપ્યા પછી, બારણું ઉઘાડું જ રહેવા દઇ, બેઉ પોતપોતાની પથારીમાં લેટી ગયાં. રાત્રે ખુલ્લાં બારણામાંથી કુતરું અંદર આવ્યું, અને સીધું રસોડા ભણી ગયું. બેઉ જાગતાં તો હતા, પણ ઉઠે કોણ? અરે, સુતાં સુતાં પણ હાડે, હાડે, ચે કોણ કહે ! બોલે ત્યારે તો ઉઠીને બારણું બંધ કરવું પડે ને ! બેઉ જોતાં રહ્યાં અને કુતરાએ રસોડું સાફ કરી આપ્યું.

સવારે બીબી ઉઠી પઠોશણને ત્યાં ફળણું ફળવા ગયાં. એટલામાં મીયાંની હજમત કરવા વાળંદ આવ્યો. તેણે સલામ

કરી, પણ જવાબ આપે કોણ ? મીયાં તો મુંગા મુંગા હજમત કરાવવા બેસી ગયા. હજમ વધારે ગુચવાયો અને અકળાયો. રીસમાં અડધી હજમત રહેવા દીધી ને અડધી દાઢી અને એક મુછ કાતરી નાંખી. છતાં મીયાં તો બાળે કાંઈ બન્યું જ ન હોય એમ બેસી રહ્યા. પારેબે એક છેલ્લો પાસો ફેંક્યો. કોથળીમાંથી કલપ કહાડી મીયાંના અર્ધા મ્હોંપર લગાડ્યો. છતાં મીયાં સાહેબ અડગ રહ્યા. રાવ ગભરાયો કે મીયાંને કંઈ બલા તો વળગી નથી ! તેથી તે પોતાની કોથળી સંકેતી રપુચકર થઈ ગયો.

એટલામાં બીત્રી પધાર્યા. મીયાંનું રૂપ જોઈ એકદમ બૂમ પાડી ઉઠ્યાં. મીયાંએ કહ્યું: “ બસ, લે, હવે બારણું બંધ કર ! ”

મીયાળની યુક્તિ

એક હતો બ્રાહ્મણ. તે એક દિવસ પરગામ જવા નીકળ્યો. જતાં જતાં રસ્તામાં એક મીયાળ મળ્યા. સાંજ પડી ગઇ હતી. તેથી બન્ને જણા એક ઝાડ નીચે બેઠા. ખીચડી બનાવવા માટે પાસેના ગામમાંથી બ્રાહ્મણ ચોખા દાળ લઈ આવ્યો. મીયાળને પણ ભુખ લાગી હતી, પણ તેની પાસે થોડીક મગની દાળ સિવાય ખીજું કંઈ હતું નહિ. તેણે પેલા બ્રાહ્મણને કહ્યું: “યાર ! તુમેરી ખીચડીમે ઇતની મેરી મુંગડી દાલ ડાલોંગે ? હમકુખી ભુખ લગી હે.” બ્રાહ્મણે હા કહ્યું, અને મીયાળની મગની દાળ ખીચડી ભેગી ચોરી દીધી.

ખીચડી તૈયાર થઇ ત્યારે બ્રાહ્મણે મીયાળને થોડીક ખીચડી આપી અને થોડીક પોતે લીધી. મીયાળ ઝટઝટ ખીચડી ખાઈ ગયા અને ખીજી માગી. બ્રાહ્મણે આપવાની ના કહી, ત્યારે મીયાળ બોલ્યા: “અબે બચ્ચન ! દેખ દેખ. ઇસ ખીચડીમે મેરી મુંગડી દાલ દીખાતી હે; જબલગ એ મુંગડી દાલ દીખાઈગી તમત્તગ મે તો ખીચડી ખાઉંગા.” ખીચારા ભેળા બ્રાહ્મણને આ વાત ઠીક લાગી નહિ. તો પણ રખેને મીયાળ બધીય ખીચડીને અડી પડે એમ ધારીને થોડી મૂકી.

બન્ને જણને એકજ ગામ જવાનું હતું અને ગામ હતું દૂર હતું. ત્યાંથી તેઓ નીકળ્યા ને બીજે દિવસે સાંજે વળી એક બીજા ગામ આગળ આવી ચઢ્યા. તે દિવસે પણ પાસેના ગામમાંથી બ્રહ્મણ પોતાને સારૂ રોટલા કરવા વાસ્તે લોટ લઈ આવ્યો. મીયાણ પણ થોડો લોટ લઈ આવ્યા. તેણે બ્રહ્મણને કહ્યું: “દોસ્ત! મેરા ઇતના આટાકા બી રોટલા બના દેનાં હાં!” બ્રહ્મણે ના કહ્યું અને કહ્યું કે, “પાછા તમે કાલની માફક કરશો માટે આજ તો નહિ બનાવું.” મીયાંએ કહ્યું, “દોસ્ત! કલ તો ગરમત ફી, એસા કુચ રોજરોજ હોતા હે! બના દે, બના દે.” લેખા બ્રહ્મણે લોટ લેગો લોટ નાંખી. રોટલા ઘડ્યા. એક રોટલો મીયાણને મૂક્યો ને એક પોતે લીધો. મીયાણ તો રોટલો ઝટ ચપાટી ગયા. બ્રહ્મણે મીયાણને વગર માગ્યે બીજો રોટલો આપ્યો. મીયાણ બોલ્યા, “તુમને તો બહોત અચ્છી ફી કે મુજકુ બીના માંગકે રોટલા દે દીયા તુમ હમકુ બીના માંગકે લેજતા હો તો હમ ભો કાયકુ તુમકુ નહિ લેજે?” અને તરત જ મીયાંએ બ્રહ્મણના લણામાં એક રોટલો નાંખ્યો!

બીચારો બ્રહ્મણ ભુખે પેટે એકદમ ઉઠી ગયો, અને મીયાણ નીરાંતે બાકીના બધાય રોટલા ચપાટી ગયા.

રૂપાની કુંચી

ચોમાસાનો વખત હતો. રાત અંધારી હતી. વરસાદ મુશ-
ળધાર પડતો હતો. વાવાઝોડું પણ સખત હતું. આવે વખતે એક
મુસાફર થાક્યોપાક્યો એક ધર્મશાળાપાસે આવી પહોંચ્યો. પણ
જુએ તો દરવાજો બંધ ! તેણે સાંકળ ઠોકી અને ધર્મશાળા
વાળાને સાદ કર્યો. નોકર આવ્યો અને મિલજથી બોલ્યો,
“અત્યારે કોણ છે ? દરવાજો બંધ છે. કુંચી મારી પાસે નથી.
રૂપાની કુંચી હોય તો આપો.”

મુસાફરે જોયું કે ધર્મશાળાવાળો દક્ષિણ વગર કાંઈ દર-
વાજો ઉઘાડે તેમ નથી. તેણે બારણાં નીચેથી એક રૂપીઓ નાંખ્યો.
નોકરે દરવાજો ઉઘાડી મુસાફરને અંદર આવવા દીધો. હવે મુસાફરે
ઠાવકું મ્હોં રાખીને પેલા નોકરને નમ્ર અવાજે કહ્યું “ભાઈ, જરા
માફ પોટલું બહાર ઓટલા ઉપર પડ્યું છે, તે લાવી આપોને.”
નોકરે લાલચની આશાએ બહાર ઓટલા ઉપર ગયો. ત્યાં પોટલું
કેવું ? પણ ઓટલામાં તો મુસાફરે પાછળથી બાગલું બંધ કરી
દીધું. નોકરે પેલા મુસાફરને દરવાજો ઉઘાડવા કહ્યું. તરત જ
મુસાફરે કહ્યું, “ભાઈ, દરવાજો બંધ છે. કુંચી મારી પાસે નથી.
તમારી પાસે રૂપાની કુંચી હોય તો આપો.”

ધર્મશાળાવાળો પણ સમજી ગયો કે આ પણ ઉસ્તાદ
મળ્યો. છેવટે હમણાં જ ખીસ્નામાં પધરાવી દીધેલ રૂપીઓ
દરવાજા નીચેથી આપી દેવો પડ્યો. મુસાફરે તે રૂપીઓ ઉપાડી
લઈ ખીસ્સામાં મૂકી પછી જ દરવાજો ઉઘાડ્યો.

આનંદધારા ભાગ ૨ સમાપ્ત

ઈનામ તથા લાયજેરી માટે મંજુર.

હીતચચનમાળા	૦-૧-૦
ગદુધ દીવો	૬-૧-૩
રત્નગઢનો બાળકુંવર	૦-૧-૬
મહારાજા કનકકાન્ત	૦-૧-૬
પરધન મીટી સમાન	૦-૧-૬
નીતિની શિખામણો	૦-૨-૦
વેનીસનો વેપારી	૦-૩-૦
રંકનો રાજા	૦-૨-૬
ધર્મનીતિ બોધીની ભાગ પહેલો	૦-૨-૬
નિનિશાસ્ત્રનાં મુળત્વ ભાગ પહેલો	૦-૫-૦
બાલપંચતંત્રની ભાગ બીજો	૦-૬-૦
બાલપંચતંત્રની વાતો	૦-૪-૦
ધરમાં રમવાની રમતો	૦-૫-૦
સમ્રાટ જ્યોર્જ	૦-૬-૦
નીતિબોધ...	૦-૭-૦
ગીતાંજળી	૦-૮-૦
સુદામા ચરિત્ર	૦-
સદુપદેશ	૦-૧
એડવર્ડનું જીવન ચરિત્ર	૦-૧

કન્યાશાળા માટે.

સતી મહીમા	૦-૩
પુત્રી શિક્ષા	૦-૪
વધુબોધ	૦-૬
રાંધણીકળા	૦-૮
ગૃહવ્યવસ્થા	૦-૧૨
મામેર	૦-૭

સોલ એજન્ટ

મેસર્સ કેસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ

બુકસેલર્સ

નાણાવટ-મુરત.

